

VEREENIGING

TER BEOEFFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1884—1885.

*Vergadering van Donderdag, 18 December 1884, des avonds
ten half acht ure.*

Aan de orde is de ballotage van nieuwe kandidaten.

De Voorzitter verzoekt de heeren Stemfoort en Jentink het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat tot nieuwe leden worden toegelaten de heeren:

W. N. Roldanus Azn., 1e Luit. der Infanterie, te 's-Gravenhage;
F. Th. van der Staaij, 1e Luitenant der Infanterie, te Delft;
L. M. A. von Schmid, 2e Luitenant der Infanterie, te Deventer;
J. Meier, 2e Luitenant der Genie, te Haarlemmerliede; Jhr. R.
J. Rutgers van Rozenburg, 2e Luit. der Artillerie, te den Hel-
der; J. F. de Meester, 1e Luitenant-Kwartiermeester, te Kampen;
J. A. L. Roeloffs, 2e Luitenant der Infanterie, F. H. de Vos,
1e Luitenant der Infanterie, G. A. Wirix, Kapitein der Artil-
lerie, L. Zegers Veeckens, Kapitein der Artillerie, allen te
Naarden; P. A. Scheltus, Kapitein der Artillerie, te Utrecht;
C. W. F. Happé, 2e Luitenant der Cavalerie N.-I. Leger en
W. H. Peters, 2e Luitenant der Cavalerie, beiden te Venloo.

De Voorzitter dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

Aan de orde is de voordracht van den heer G. DE WIJS,
Kapitein bij den Generalen Staf van het Ned. Ind. leger over
1884/85.

de aanvulling van het Nederlandsch-Indische leger en de gevolgen van ontoelooende aanvulling.

De heer DE WIJS:

Mijne Heeren!

Toen ik van het Bestuur dezer Vereeniging de uitnoodiging ontving een spreekbeurt in uw midden te vervullen, heb ik niet dan na rijp beraad besloten aan dat vereerend verzoek gevolg te geven.

Ik was overtuigd van de wenschelijkheid, ja van de noodzakelijkheid, om het door mij gekozen onderwerp eens in deze vergadering te bespreken en op die wijze nogmaals de aandacht te vestigen op een vraagstuk, dat voor elk officier niet alleen, maar voor elk Nederlander van het hoogste belang is.

Maar juist de hooge waarde, die ik aan het vraagstuk der legeraanvulling hecht, maakte mij huiverig daarover het woord te voeren.

Ik had dit zoo gaarne aan meer bevoegden overgelaten, die van het onderwerp eene grondige studie hebben gemaakt ter juiste beoordeeling zoo dringend noodig.

Maar toen gedurende den vorigen winter geen Indisch officier als spreker optrad en, voor zooverre mij bekend was, ook weder dit seizoen niet zou optreden, meende ik niet te *mogen* zwijgen, toen ik tot spreken werd uitgenoodigd.

Ik zal mij echter bepalen tot eene ruwe schets, tot algemeene denkbeelden en hoop daardoor aanleiding te geven tot debat, en vooral anderen op te wekken die schets nit te werken, die denkbeelden tot bepaalde voorstellen te formuleeren.

De *wenschelijkheid* om het door mij gekozen onderwerp in deze vereeniging te bespreken, zal wel geen Indisch officier betwisten. De Vereeniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap toonde immer groote belangstelling voor het Indische leger. Meermalen werden de belangen van dat leger hier besproken en het bestuur moedigde, zooveel in zijn vermogen was, de behandeling van onderwerpen, Indië en het Indische leger betreffende aan, en

ook thans gaf de hooggeachte voorzitter mij zijn wensch te kennen, dat ik zulk een onderwerp hier dezen avond zou inleiden. Maar voor die *wenschelijkheid* bestaat nog eene reden:

Naar mijne vaste overtuiging moet en kan van deze Vereeniging een invloed uitgaan, waardoor meer gezonde denkbeelden over militaire aangelegenheden in de Nederlandsche maatschappij worden verspreid. De opvatting van militaire aangelegenheden, de beoordeeling van militaire toestanden laten naar mijne bescheiden meening veel te wenschen over en dikwerf staat men verbaasd, wanneer men militaire kwesties in de burgermaatschappij hoort beoordeelen.

Dit was ook met mij het geval, waar ik over ons Indisch leger hoorde spreken — en daarom kwam het mij gewenscht voor, waar ik zoo'n nauw verband zag tusschen de aanvulling van het Indisch leger en de min of meer ongezonde denkbeelden over dat leger in Nederland, om te onderzoeken, waaraan die denkbeelden waren toe te schrijven en hoe en op welke wijze daarin verandering kan gebracht worden. Ik ben overtuigd, dat men mij zal terechtwijzen, waar ik in de juiste beoordeeling van toestanden dwaal en dat, waar ik misschien hier en daar te kras poog de wonde plek bloot te leggen, men bedenke, dat alleen de vurige wensch om in dien toestand verbetering te brengen mij bezielt.

Ik koos tot onderwerp mijner rede:

De aanvulling van het Indische leger en de gevolgen van onvoldoende aanvulling.

Het is U allen bekend, dat het Indische leger is samengesteld uit vrijwillig dienende Europeesche en Inlandsche soldaten.

Volgens het laatste koloniaal verslag bedroeg op 1 Januari 1884 de sterkte van het leger 29,276 man, waarvan 13,093 Europeanen, 100 Afrikanen, 1518 Amboineezen en 14,565 Inlanders of globaal 13,000 Europeanen en 16,000 niet-Europeanen.

Van de Europeanen zijn afkomstig uit:

Nederland.	6668 man
Ned. Indië (uit Europ. ouders)	245 "
Kleurlingen	965 "

België.	1789 man
Duitschland.	2187 „
Zwitserland	516 „
Frankrijk.	740 „
van elders	375 „

Onder die Europeanen van elders behooren Luxemburgers, Zweden, Noren, enkele Amerikanen e. a.

De 14565 Inlanders bestaan uit 13336 Javanen, 362 Soendaneezen, 191 Madureezen, 472 Boegineezen, 72 Niassers, 11 Bengaleezen en 121 Inlanders afkomstig van Borneo, de binnenlanden van Sumatra enz. Onder de 1518 Amboineezen vindt men 606 *eigenlijke* Amboineezen van het eiland Amboina, 746 Menadoneezen en 166 Alfoeren, zoodat gij wel toe zult geven dat het Indische leger eene staalkaart van nationaliteiten vertoont, dat zijne weerga niet licht zal vinden.

De werving van Europeanen geschiedt hoofdzakelijk in Nederland, die van Inlanders in Indië.

Het Nederlandsche voorschrift op de werving van vrijwilligers voor den Kolonialen dienst werd het laatst vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 15 December 1881 N°. 50.

Daaraan is ontleend het Kort Overzicht, dat als Bijlage I is opgenomen. Dit „Overzicht” wordt door de zorg van het Departement van Koloniën ter verspreiding aan de burgemeesters en de garnizoenscommandanten gezonden en in de verschillende groote en kleine dag- en weekbladen wordt de aandacht van het publiek er op gevestigd dat het bij die autoriteiten verkrijgbaar is.

Aan het „Voorschrift op de werving” ontleen ik de volgende artikels, waarop ik mij hier en daar eenige kantteekeningen veroorloof.

Art. 1. „*Alle* autoriteiten bij de Landmacht zijn gehouden „de werving van vrijwilligers voor de Koloniale troepen zoo „veel mogelijk te bevorderen.

„Met die werving zijn in het bijzonder belast de commandeerende officier van het Koloniaal werfdepot en de plaatselijke „en garnizoenscommandanten.

„Deze autoriteiten zullen aan de voorwaarden, waarop Ne-

„derlanders en vreemdelingen zich voor den kolonialen militairen dienst kunnen verbinden door gepaste middelen op den duur „meer algemeene bekendheid trachten te geven.

„Achten zij de omstandigheden gunstig, dan zullen zij door „daartoe bevoegde personen vrijwilligers voor dien dienst doen „aanwerven.

„Militairen in werkelijken dienst bij de Landmacht mogen „daartoe echter niet dan met machtiging van den Minister van „Oorlog buiten hunne standplaatsen worden gezonden.”

§ 2 regelt de geldelijke positie van den onderofficier buiten zijn standplaats op werving zijnde.

Art. 2. § 1. „Bevoegd tot het aannemen van vrijwilligers zijn:

a. „Officieren van alle rangen de gepensioneerde daaronder begrepen.

b. „Onderofficieren.

c. „Oud-militairen beneden den rang van officier, die den „militairen dienst op eervolle wijze hebben verlaten en aan wie „door den Minister van Oorlog het aannemen van vrijwilligers „voor de Koloniale troepen is opgedragen.

„Zij die de voorgeschreven bevoegdheid bezitten en, volgens „de wet bekwaam zijn, om als gevolmachtigde bij het sluiten „eener overeenkomst op te treden kunnen bij het opmaken van „de engagementsacten het Rijk vertegenwoordigen.”

De §§ 3 en 4 van dit artikel schrijven voor wie daarenboven nog de bevoegdheid hebben tot het *aanbrengen* van vrijwilligers en de wijze waarop deze, niet te Harderwijk aangenomen zijnde, derwaarts moeten worden gedirigeerd.

Het komt mij voor, dat deze bepalingen niets te wenschen overlaten en met dankbaarheid moet worden erkend, dat, althans op het papier, geene moeite gespaard is om een voldoende aantal vrijwilligers voor de Koloniën te verkrijgen en daarom verwondert men zich des te meer over de onvoldoende resultaten, en over het feit, dat jaar in jaar uit, niettegenstaande alle krachten worden ingespannen, het gevorderd aantal suppletietroepen niet voltallig wordt.

Let wel: *Alle* autoriteiten bij de Landmacht — en mij dunk dit aantal is niet gering — *zijn gehouden*, hetgeen wel zooveel

zal beteekenen als *zijn verplicht*, de werving voor de Koloniale troepen *zooveel mogelijk* te bevorderen. Oppervlakkig geoordeeld *moet* die opgelegde verplichting, die toewijding van zoovelen resultaten hebben, tenzij het voorschrift een doode letter is en niet wordt nageleefd.

De *bevoegdheid* tot het aannemen der vrijwilligers is ook zeer ruim toegekend. *Alle* officieren, de gepensioneerden daaronder begrepen, *alle* onderofficiereu en de meeste oud-militairen mogen vrijwilligers aannemen. Ach, wanneer maar een ieder eenmaal per jaar van die huu toegekende bevoegdheid gebruik maakte dan had men de vereischte suppletie ruim bij elkaar!

„Art. 3 § 1. Tot eene verbintenis als vrijwilliger bij de „Koloniale troepen mogen slechts zoodanige personen worden „toegelaten, die volgens de bepalingen van dit voorschrift als „vrijwilliger kunnen worden aangenomen.

Zonder den goeden gang van zaken te benadeelen zou m. i. deze alinea wel kunnen vervallen, maar blijkbaar heeft men de volledigheid door geen enkel verzuim willen benadeelen.

Verder:

„De toelating is eene voorloopige, indien zij niet geschiedt „door den commandeerenden officier van het Koloniaal werfdepot.

„§ 2. De voorloopige verbintenissen als vrijwilliger zijn voor „het Rijk eerst verbindend, nadat zij door genoemden officier „zijn bekrachtigd.

Eene voorzichtige bepaling en niet meer dan billijk. Waar de bevoegdheid tot het aannemen van vrijwilligers zoo ver is uitgestrekt als hier het geval is, kan de schatkist moeilijk aansprakelijk worden gesteld voor de vergissingen van zoovele, niet aan het sluiten van contracten gewende, personen. Dat echter de ijver van al de „bevoegden" door die bepaling eenigszins bekoelt, is ook al weer begrijpelijk. Soldaten aanwerven voor Indië is zeker een goed en edel werk, maar — traktementen en pensioenen zijn te gering, om bij eventueele vergissingen te worden belast, en dientengevolge is het verklaarbaar dat de lange reeks van bevoegden slechts spaarzaam van hun competentie gebruik maakt.

Art. 4 § 1. „Als vrijwilliger worden, behoudens de na te

„noemen uitzonderingen, alleen ongehuwde personen (Nederlanders en vreemdelingen) aangenomen, die niet jonger dan 18 en niet ouder dan 36 jaar zijn.

§ 2 bevat de uitzondering op dien regel voor oud-gedienden.

§ 3 luidt: „Met machtiging van den Minister van Oorlog zullen tevens bij uitzondering gehuwde personen, weduwnaars met kinderen en jongelingen beneden den leeftijd van 18 jaar als vrijwilliger kunnen worden aangenomen.

Art. 6 § 1. „In den regel zullen alleen vrijwilligers die, volgens de daaromtrent gegeven of nader te geven voorschriften, door minstens één officier van gezondheid onderzocht en voor den dienst als vrijwilliger bij de Koloniale troepen lichamelijk geschikt verklaard zijn tot eene verbintenis, als bij dit voorschrift bedoeld, worden toegelaten.

§ 2. „Ieder voorloopig aangenomen vrijwilliger, die van elders bij het Koloniaal werfdepot aankomt, wordt voor de bekrachtiging van zijne verbintenis, op nieuw geneeskundig onderzocht, tenzij de inspecteur van den geneeskundigen dienst der Landmacht omtrent de lichamelijke geschiktheid van den vrijwilliger beschikt heeft.

§ 3. „Rijst er verschil van gevoelen tusschen den militairen geneeskundige of den waarn. officier van gezondheid, die den persoon het eerst keurde, en den officier van gezondheid te Harderwijk, dan beslist de inspecteur van den geneeskundigen dienst van de landmacht.

„De man blijft dan, in afwachting van de te nemen beslissing op de gewone wijze in onderhoud onder genot van daggeld.”

Schijnbaar geven deze drie §§ een grooten waarborg voor de fysieke geschiktheid van de aangenomen vrijwilligers. Bevreemdend is dan ook het verschijnsel, dat in de laatste jaren zooveel kort na aankomst in Indië moesten worden afgekeurd, zelfs wegens verouderde en reeds lang bestaande lichaamsgebreken.

• Vooral na de invoering van het nieuwe gagementsreglement van 1876, waartoe men onder den drang van de toenmalige omstandigheden wel eenigszins verplicht was, maar dat ook de kenteekenen draagt in een abnormalen tijd te zijn samenge-

steld, namen velen dienst in de hoop spoedig na aankomst te worden afgekeurd en verborgen zooveel mogelijk bij de keuring bestaande kwalen en gebreken. Dientengevolge zijn er honderden gegageerd met een dienstdienst van dikwerf niet meer dan een paar jaren en ontvangen daarvoor een levenslang gagement; zeker zeer philanthropisch maar niet in het belang van de schatkist.

De bepaling, dat de voorloopige keuring *zelfs* door een officier van gezondheid moet geschieden, houdt menig burgemeester terug om aan het Kort Overzicht van de bepalingen betreffende de werving de noodige bekendheid te geven. Ik sprak een burgervader, die mij ronduit verklaarde liever niet te hebben, dat de bewoners van zijne gemeente zich aanmeldden voor den dienst in Indië — want voegde hij er zeer practisch bij, als zij afgekeurd worden moet ik de reis betalen. Hij geloofde, dat er op zijn dorp wel twintig personen waren, die bij de tegenwoordige schaarschte aan werk zouden willen „teekenen”, maar ... hij had liever, dat ze maar thuis bleven.

Zou het erg veel moeite kosten om dergelijke bezwaren te overwinnen en zouden de voortreffelijke bepalingen nog niet beter zijn te maken?

Art. 7 § 1. „De commandeerende officier van het Koloniaal „werfdepot is bevoegd een zich voor den Kolonialen militairen „dienst aanbiedend of aangeworven persoon, die wegens lichte „gebreken niet ten volle aan de voor een vrijwilliger bij de „Koloniale troepen gestelde eischen van lichamelijke geschiktheid voldoet, als vrijwilliger toe te laten indien hij oordeelt, „dat zoodanig persoon bij de troepen nog goede diensten kan „bewijzen. Van de bedoelde gebreken wordt alsdan in de „engagementsacte en op het stamboek melding gemaakt.”

In het belang van den dienst is het te wenschen, dat van die bevoegdheid een uiterst spaarzaam gebruik wordt gemaakt.

§ 2. „Personen, die bij geneeskundig onderzoek voor den „Krijgsdienst in de Overzeesche bezittingen en Koloniën des „Rijks geheel ongeschikt zijn verklaard, mogen, al zijn de „gebreken van lichten aard, zonder machtiging van den Minister „van Oorlog tot eene vrijwillige verbintenis niet worden toegelaten.”

Het komt mij voor, dat ook de minister van Oorlog geen bevoegdheid moet hebben, om een eenmaal afgekeurd soldaat, weder te doen aannemen.

„Art. 8. Minderjarigen moeten toestemming van hunne vaders, moeders of voogden hebben . . . : .”

Ik zie niet in, *waarom* een jongen van 20 jaar bijv., die toestemming noodig heeft. 't Is genoeg bekend, hoe dikwerf die toestemming geweigerd wordt uit egoïsme, omdat de ouders geen kostwinner willen missen. Wenscht een jongen dienst te nemen, en verbieden vader en moeder dit, dan zal hij van de 20 malen er 19 keer niet beter op worden. Hij zal, om eene banale uitdrukking te bezigen zijn kop tegen de krib zetten, d. i. baloorig worden.

Daarenboven is het uit een economisch oogpunt verkeerd in een tijd, dat zoovelen vruchteloos naar werk zoeken en broodeloos rondloopen aan ouders een macht te geven over een jongeling die reeds lang aan die tutelle ontgroeid is. Wij hebben in het Indische leger behoefte aan krachtige jonge lieden die uit vocatie soldaat worden. Door jong naar Indië te gaan, wordt aan velen dikwerf een zee van ellende bespaard, om maar een voorbeeld te noemen de ellende, die uit een jong gesloten huwelijk meestentijds voortspruit.

Toen ik den vorigen winter eenige honderden krachtige mannen op het Scheveningsche strand half volle wagentjes zand van den volgewaaiden rijweg naar een duin zag kruien, onder welk werk voortdurend gerust werd en waarbij geen Scheveningsche vrouw kon voorbij gaan, zonder met de vuilste geestigheden te worden aangesproken, werd mij op mijn vraag waarom zulke menschen niet naar Indië gingen, geantwoord: Ach ze zijn bijna allen getrouwd! Die menschen waren door het Stedelijk bestuur aan arbeid geholpen na door een soort van tamme manifestatie daarop geïnculceerd te hebben. Nu is mijn vraag: Moeten de machthebbenden niet alles doen, om zulke huwelijken te voorkomen? In Nederland schijnt men het trouwen als een nationale plicht te beschouwen en het aan gebrek aan humaniteit toe te schrijven, wanneer men daartegen protesteert.

Ik ga verder en acht het de plicht van den Staat, om wat in zijn vermogen is, te doen zulke verbintenissen te voorkomen. Want niets dan diepe ellende en vaak misdaad spruiten daaruit voort. Ons land is bevolkt genoeg om de teelt van jeugdige Nederlandertjes niet zoo bijzonder aan te moedigen. Integendeel. Van alle zijden hoort men klachten over overbevolking, gebrek aan werk en aan brood.

En als zoo'n broodeloos individu nog eene vrouw in zijne ellende meesleept, of liever, wanneer zonder eenig vooruitzicht een huishouden wordt opgezet, dan gaat met het noodige voedsel toch alle geluk de woning uit.

De man zoekt troost bij den drank, de vrouw slooft zich een tijd af of verkoopt zich en brengt ongelukkige kinderen ter wereld, bloedarmoedige stumperts die in de benauwde lucht van eene ongezonde achterbuurt tot bleeke, akelige en ontevredene wezens opgroeien. Zoude het niet beter zijn geweest, dat die mannen welke thans door de armenbedeeling of de particuliere liefdadigheid in het leven worden gehouden tijdig naar Indië waren gegaan, desnoods zonder de toestemming van hun papa en mama!

In een opstel van den toenmaligen Kapitein Netscher getiteld: *Eenige denkbeelden over de aanvulling van het Indische leger in verband met sommige artikelen van het onlangs aan de 2e Kamer aangeboden ontwerp van wet op de Nationale Militie* en voorkomende in n°. 1 van den Militairen Spectator van 1861, leest men:

„Het nieuwe Ontwerp van wet op de Nationale Militie bevat „twee bepalingen welke ook eenen gunstigen invloed zullen „uitoefenen op het verkrijgen van vrijwilligers uit het Neder- „landsche voor het Indische leger. Vooreerst wordt bij art. 12 „bepaald, dat elk milicien kan worden toegelaten tot eene „vrijwillige verbintenis voor den dienst in de Overzeesche „bezigtingen zonder daarvoor de toestemming van zijn vader of „voogd te behoeven. Wij begrijpen inderdaad niet, waarom „deze restrictie tot nu toe in onze militiewetten is bijgehouden, „in tegenstelling van het Code Napoléon, waarin zij niet bestond. „Het is eene ongerijmdheid, dat de Staat aan den eenen kant

„den minderjarigen jongeling dwingt van tegen zijn zin voor „eenen tijd soldaat te worden en hem aan den anderen kant „belet zijne geneigdheid te volgen, om vrijwillig in den krijg- „dienst te treden en zulks, omdat ouders of voogden het, „helaas maar al te dikwijls uit egoistische redenen niet ver- „kiezen! Daar, waar, zooals in dat geval, de staat zelf zich „met het onderhoud en het toezicht over den betrokken minder- „jarige belast, kan in billijkheid geen bezwaar tegen die „bepaling bestaan.”

Gaat deze redeneering ook niet door voor den aspirant vrij- williger voor den kolonialen dienst?

Art. 9 van het „Voorschrift” bepaalt in:

„§ 1. De vrijwilligers moeten voorts, te hunner aanneming „de volgende bescheiden overleggen, als:

„a. de Nederlanders

„1°. een extract geboorteregister,

„2°. een bewijs van goed gedrag afgegeven door het hoofd „der gemeente, waar zij laatstelijk gevestigd waren.”

Met het afgeven dezer bewijzen is dikwerf veel te licht- vaardig te werk gegaan.

Verre van te vorderen, dat onze Nederlandsche soldaten halve heiligen zijn, eischt het belang van den dienst en van den lande dringend, dat geene verstokte dronkaards of insubordinate sujetten worden aangenomen.

De invloed, dien zij op hunne omgeving uitoefenen, is ver- derfelijk en zij kosten den staat veel geld zonder veel dienst te presteeren.

Men vergete nooit, dat een Europeesch soldaat, in Indië aan- geland, reeds f 800 heeft gekost. Wordt zoo'n man spoedig of bij vonnis veroordeeld, of uit de gelederen weggejaagd, dan is die som volkomen renteloos gebleven, om daarna verloren te gaan.

„3°. eene bevolkingskaart, afgegeven door het hoofd der ge- „meente waar zij laatstelijk govestigd waren.

„4°. indien zij vóór den 1ⁿ Januari van het jaar, waarin zij „zich ter dienstneming aanbieden hun 19^e levensjaar ingetreden „zijn en op het tijdstip van het aangaan hunner verbintenis „hun 40^e jaar niet volbracht hebben een authentiek bewijs,

„dat zij hunne plichten ten opzichte van de nationale militie
„vervuld hebben of tot geen dienst bij de militie gehouden
„zijn of geweest zijn.

„b. de vreemdelingen

„1°. de stukken onder 1°. en 2°. bij *a* genoemd.

Elk Indisch officier weet, welke waarde de bewijzen van
goed gedrag der vreemdelingen hebben.

„2°. de onderdanen van het Duitsche Rijk eene Entlassungs-
„urkunde.

„3°. de overige vreemdelingen een bewijs dat in hun vaderland
„geene militaire plichten op hen rusten en de Zwitsers boven-
„dien een Heimatschein.”

Deze bepalingen zijn zeer goed en waarborgen ons voor on-
aangenaamheden vooral met onzen machtigen Oostelijken nabuur.
Zoolang wij vreemdelingen noodig hebben, moeten wij zorg
dragen, ons de goede bronnen niet te verstoppen. De Duitschers
behooren, onder de vreemdelingen, zeer zeker tot de beste sol-
daten en zijn zeer gewild. Gebrek aan werk en een gezonde
eetlust drijft menig Duitscher uit zijn land. De Deutsche Regeering
laat dit oogluikend toe, geeft zelfs vergunning, doch onder de
nadrukkelijke voorwaarde dat de militaire plichten vervuld zijn.
Aan dat grootsche militaire gebouw mag zelfs geen steen defect
zijn. Herhaalde malen werden in Deutsche couranten overdreven
verhalen opgedischt over het gruwelijke lot dat den Indischen
soldaat wacht en de kwade praktijken gesignaleerd, die bij de
werving plaats hadden. 't Is voor ieder begrijpelijk van welke
zijde zulke verhalen worden verspreid en welke strekking zij
hebben. Het is koren op den molen van de naar Koloniën smach-
tende Duitschers, wanneer wij *zonder* vreemde hulp onze
schoone Koloniën niet kunnen regeeren en de praktijk der
laatste jaren heeft, niet ten onrechte, het vermoeden ingang
doen vinden, dat wij geen voldoende aantal Nederlandsche sol-
daten *hebben* om ons gezag te handhaven. Wordt derhalve, zoo
redeneert men, een verbod uitgevaardigd dat Duitschers bij de
Nederlandsche Koloniale troepen in dienst treden, dan zal de
toestand in Indië zich wellicht spoedig embrouilleeren en
in troebel water enz.

Van de zijde der Regeering is het daarom zeer verstandig allen aanstoot te vermijden, en kwade praktijken met klem te verbieden.

De bewering, die in sommige dagbladen en tijdschriften wel eens wordt aangetroffen, dat het incompleet aan Europeanen bij het Indische leger gemakkelijk kan aangevuld worden door meer Duitschers aan te nemen, welke bewering dan meest als bewijs moet dienen, dat de uitbreiding van het Indische leger op den onwil van de Regeering afstuit, is dan ook minder juist. Wij moeten, naar mij voorkomt, zeer voorzichtig zijn met de werving, den machtigen Rijkskanselier niet ontstemmen en in-dachtig zijn, dat zwakken, wanneer ze door machtigen tegen het lijf worden geloopen, dikwerf zeer voorzichtig handelen, het eerst pardon te roepen.

Wanneer men nu de vraag stelt, hoe het mogelijk is dat *met* de eischen aan de aanneming van vreemdelingen gesteld, het Indische leger gedurende zoovele jaren zulk een groot aantal vagebonden telde, als de Indische officieren zich wel met mij herinneren zullen, dat werkelijk het geval was, dan kan ik daarop niet anders antwoorden, dan dat de praktijk en de theorie vaak veel verschillen en dat de beste voorschriften onder den drang der omstandigheden dikwerf zeer onvolkomen worden nageleefd.

Gedurende den tijd, dat de oorlog in Atjeh aan de aanvulling zulke exorbitant hooge eischen stelde en in Nederland de lust tot dienstneming, die vooral door de tweejarige engagements eenigszins was toegenomen, weder tot het gewone peil was gedaald, toen het overgaan van vrijwilligers van het Nederlandsche leger weder minder werd, omdat de militaire autoriteiten daar toch niet te ver mee konden gaan, gedurende dien tijd, is met de bepalingen op schromelijke wijze de hand gelichen zijn soldaten, zoowel Nederlanders als vreemdelingen, aangenomen, die tot de heffe van het volk behoorden.

En juist dat feit, Mijne Heeren bewijst al, dat de aanvulling voor het Indische leger in moeielijke tijden ten eenemale onvoldoende is.

Het is genoeg bekend, hoe ongeloofelijk groot het aantal vreemdelingen was, dat onder een valschen naam in dienst trad, en hoeveel administratieve beslommeringen en diplomatieke bemoeienis er later noodig was om de identiteit van vele gewezen militairen te bewijzen. Voornamelijk in België en Frankrijk was het gedurende geruimen tijd eene soort van industrie, om slechte sujetten van valsche papieren te voorzien — natuurlijk tegen betaling — en hen met deze voor den dienst in Indië aan te werven. Niet alleen kreeg het Indische leger daardoor allerlei gespuis in de gelederen dat om verschillende redenen — niet zelden om aan de gevolgen van een misdad te ontkomen — hun vaderland verlaten had, maar daarenboven waren er onder de Franschen en Walen ellendige soldaten, indisciplinair, gemeen, en last not least, laf. Anderen hadden zich allerlei overdreven voorstellingen gemaakt van het leven in de Koloniën en wellicht onder den indruk van de werken van Cooper, Aimard, Bret Harte enz. aan een avontuurlijk leven gedacht vol afwisseling. Afwisseling vonden ze wel maar niet van de aangenaamste soort. Na bij een depot bataillon zooveel mogelijk gedrild te zijn, kwamen ze spoedig op Atjeh terecht en vonden dan weinig andere variatie, dan die van veel op wacht te trekken en veel patrouille te loopen onder een tropische zon door drassige sawahs.

De werkelijkheid, vooral de strenge discipline bij het Indische leger, stelde menig vreemdeling zoo zeer te leur, dat hij geen middel onbeproefd liet, om van dat vervloekte dienstdoen verlost te worden.

In dienstweigering vonden zij eerst een middel om aan den dienst te ontkomen. Zoolang die werd gestraft volgens art. 95 van het C. W., dat is met vervallen verklaring van den militairen stand en tuchthuisstraf, maakten zij zich opzettelijk daaraan schuldig in de hoop, dat de gevangenen weldra overbevolkt zouden worden en de gevangenen van vreemden landaard over de grenzen zouden gezet worden. Maar toen uit de jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof bleek, dat dienstweigering alleen onder sommige omstandigheden als misdrijf werd beschouwd en de schuldigen naar den disciplinairen rechter werden ver-

wezen, op grond van art. 20 v/h R. v. K., hielp dit middel niet, om aan den dienst te ontkomen. De disciplinaire straffen bevielen niet erg aan de ongedisciplineerde vreemdelingen. In de 2^e klasse van militaire discipline was het gehate dienst doen onder uiterst strengen vorm schering en inslag en dicht achter dien strafcursus dreigde immer de rottan der strafdetachementen, de gevreesde rottan, die zeer in het belang van het gezag nog niet is afgeschafft en met zijne welsprekende taal nog altijd de grootste vagebonden, tijdelijk tot reden weet te brengen. Men was daarom verplicht naar een ander middel uit te zien, en wat door velen werd te baat genomen, getuigt wel van diepen afkeer tegen den dienst. Een niet onaanzienlijk getal stak zich met een fijne naald een der oogen uit of wreef het oog in met de stof van syphilislijders, in de hoop dientengevolge te worden afgekeurd en met een gagement van f 100.— 'sjaars den dienst te verlaten.

Doch toen dit opzet werd ontdekt, hielpen de betuigingen niet meer, dat die verminkingen het gevolg waren van een ongelukkig toeval. Het gagement werd *niet* toegekend, waar bij de commissie van geneesheeren de gemoedelijke overtuiging bestond, dat het gebrek aan eigen moedwil was toe te schrijven. Velen werden daarenboven niet afgekeurd, wanneer bleek dat het dienen bij de artillerie nog zeer goed mogelijk was en dan was de plaatsing onder een niet al te mak batterij-commandant wel geschikt om het berouw over de bedreven daad wakker te schudden.

Mijne Heeren! is het te verwonderen, dat het soms zwaar viel om met zulke soldaten eene taak te vervullen, zóó moeilijk als aan het Indische leger gedurende zoovele jaren was opgelegd en komt er geen gevoel van diepe verontwaardiging in u op bij de gedachte, dat Nederland aan zulke sujetten de eer verleende om onder onze driekleur te dienen!

Doch keeren wij nog voor korten tijd tot het „Voorschrift voor de werving” terug.

Art. 10 § 1 luidt: „Ingelijfd en bij de nationale militie die „zich gedurende hun verblijf onder de wapenen niet goed ge-

„dragen hebben worden zonder voorafgaande vergunning van „den Minister van Oorlog tot eene vrijwillige verbintenis niet „toegelaten.

§ 2. „Gewezen militairen, mariniers of schepelingen, aan „wie bij het verlaten van den dienst geen certificaat van goed „gedrag is uitgereikt, worden niet dan met machtiging van den „Minister van Oorlog aangenomen.

§ 3. „Voorts worden tot eene vrijwillige verbintenis niet toe- „gelaten:

a. „Deserteurs en personen, die vroeger in Nederlandschen dienst „zijn geweest en van den militairen stand vervallen zijn ver- „klaard, of wel met een briefje van ontslag zonder paspoort of „met een bijzonder gemerkt paspoort uit den dienst bij de Zee- „of Landmacht zijn weggezonden.

b. „Personen, die ter zake van staatkundige misdrijven hun „vaderland hebben verlaten.

c. „Zwitsers, die den leeftijd van 21 jaar nog niet hebben „bereikt en bovendien Franschen, Walen, Engelschen, Ameri- „kanen en Mahomedanen, tenzij zij reeds vroeger in Kolonialen „militairen dienst zijn geweest.

d. „Andere vreemdelingen, die de Nederlandsche of Duitsche „taal niet goed kunnen verstaan.

Ik merk alleen op, dat de bevoegdheid aan den Minister van Oorlog bij de drie eerste §§ gegeven, geen nut heeft en het beter ware geweest aan de hier bedoelde personen in elk geval een engagement te weigeren, en verder, dat de uitsluiting van Franschen en Walen alleen een gevolg is van de bittere onder- vinding met soldaten van dien landaard in Indië opgedaan.

Art. 11 regelt de verbintenissen der miliciens. Deze evenals de vreemdelingen en de Nederlanders, die den staat van Ne- derlander verloren hebben, kunnen zich slechts voor 6 jaar verbinden. De overige vrijwilligers voor 4 en 6 jaar.

Art. 12 § 1 luidt:

„Het maximum der premiën voor de engagementen vastge- „steld, kan, maar behoeft niet aan elken vrijwilliger te worden „toegekend.”

Tot toelichting diene, dat het handgeld bij het aangaan cener

zesjarige verbintenis voor een Nederlander f 300; bij het sluiten eener verbintenis van vier jaar f 200 bedraagt.

„§ 2. Ten aanzien van de premiën worden met Nederlanders gelijk gesteld de vreemdelingen of de den staat van „Nederlander verloren hebbende personen, die reeds in koloniale militairen dienst zijn geweest en dien dienst op eervolle „wijze hebben verlaten”.

De overige vreemdelingen krijgen bij eene zesjarige verbintenis slechts een handgeld van f 200.

„§ 3. Gewezen militairen der landmacht in O. en W.-Indië „in het genot van gagement volgens de thans bestaande bepalingen genieten bij hun weder in dienst treden geen engagementspremie.

Uit het volgende artikel blijkt dat de engagementspremie en het aanbrenggeld niet worden uitbetaald, voordat de verbintenis door den commandant van het koloniaal werfdepot bekrachtigd is en den vrijwilliger de krigsartikelen zijn voorgelezen. Verder worden de gevallen aangeduid waarin geen aanbrenggeld wordt betaald.

De overige artikels zal ik als van minder belang niet verder bespreken.

Onder het aantal vrijwilligers voor het Indische leger geworven, bekleeden de *vrijwilligers van het leger h. t. l.* eene voorname plaats, ja maken van het aantal Nederlanders het grootste deel uit.

Dit blijkt voldoende uit het hierbij gevoegde overzicht van de werving gedurende de jaren 1868 tot en met 1882. (Bijlage II.)

Daaruit ziet men tevens, dat het aantal vrijwilligers bij het Nederlandsche leger van 1869 tot en met 1877 gestadig afnam en sedert weer eenigszins toenam. Bedroeg het aantal in 1869 11779 man, kader daaronder begrepen, in 1877 was het niet meer dan 7677 man, waaronder verreweg de grootste helft kader, nl. 4623 man. Gingen in 1868 1047 man van het Nederlandsche leger bij het Indische over, in 1878 bedroeg dat aantal niet meer dan 101 en bereikte zijn maximum in 1873 toen, na invoering van de tweejarige engagementen, 1622 man overgingen bij het Indische leger, welk aantal reeds in 1874 tot 499 daalde.

Ik zal u verder niet met de leerzame cijfers van dat overzicht vermoeden, maar constateer alleen het feit, dat alléén een voldoende aantal Nederlanders voor het Indische leger *ten koste* van het Nederlandsche leger kon verkregen worden, en dat het steeds *noodzakelijk* was de suppleties met vreemdelingen op de vereischte sterkte te brengen.

Is dit geenszins verwonderlijk, zooals ik nader hoop aan te toonen, zoo moet ik er toch hier de aandacht op vestigen, dat uit die cijfers volstrekt geene gevolgtrekkingen kunnen gemaakt worden, betreffende de lust, die bij de Nederlandsche vrijwilligers tot dienstneming bij het Ind. leger bestaat. Men kan toch niet aannemen, dat, bij een overzicht gedurende zoovele jaren, er geen de minste verhouding zou bestaan tusschen het aantal engagementen voor het Ind. leger en het totaal aantal vrijwilligers. En dit is toch werkelijk niet het geval.

In 1869 gaat $\frac{1}{14}$ van het totaal aantal vrijwilligers bij het Indische leger over.

In 1870 $\frac{1}{28}$.

1871 $\frac{1}{21}$.

1873 $\frac{1}{6}$.

1876 $\frac{1}{10}$.

1877 $\frac{1}{10}$.

1881 $\frac{1}{49}$.

Het komt mij voor, dat met deze cijfers voor oogen de conclusie voor de hand ligt, dat het voor een groot deel in de macht is van de autoriteiten van het Nederl. leger, om het overgaan bij het Indische leger aan te moedigen of tegen te werken, terwijl het niet onbegrijpelijk is, dat die autoriteiten met de behoeften van hun eigen korps, waarvoor zij aansprakelijk zijn, in de eerste plaats rekening houden.

Ik beweer niet, dat het overgaan bij het Indische leger direct zal verboden worden, maar tusschen een bepaald verbod en eene aanmoediging tot overgang bij het Indische leger ligt eene wijde kloof en het is reeds voldoende, om bij de oproeping van vrijwilligers voor den Indischen dienst zeer onverschillig of zeer neutraal te blijven om die oproeping te doen mislukken. Een chef, die aan de vrijwilligers van zijn korps op barschen

toon de vraag doet: Je wilt immers niet naar de Oost, met een niet aangenamen klemtoon op dat laatste woord, zal ons minder soldaten bezorgen dan de Regiments-commandant, die de gunstige voorwaarden, verbonden aan de indiensttreding bij het Indische leger, bekend maakt en den overgang aan de vrije keuze van zijne ondergeschikten overlaat.

Dat van de zijde der hoogste militaire autoriteit de overgang bij het Indische leger somwijlen *verboden* wordt, moet ik opmaken uit een mij bekend feit, dat aan twee hoofdofficieren van het Indische leger, die het verzoek deden hunne zonen, die als sergeant bij het leger h. t. l. dienden, te doen overgaan bij het Indisch leger, ten einde persoonlijk toezicht te kunnen houden op hunne militaire vorming en studiën, niettegenstaande het warm door het Indische legerbestuur was ondersteund, dat verzoek geweigerd werd.

Maar hoe dit ook zij, ik vraag het u mijne heeren: Is dat geen ongezonde toestand, waarin verandering *moet* komen.

Nederland en Indië zijn deelen van het zelfde rijk; beide legers dienen onder één vaandel, strijden voor één vaderland, voor denzelfden Vorst uit het beminde huis van Oranje. En niettemin moest, als gevolg van de gebrekkige organisatie van de levende strijdkrachten van het moederland, het Indische leger, hoewel een voldoende aantal vrijwillig dienende soldaten beschikbaar was, zich behelpen met zulk een slecht gehalte van vreemdelingen, dat het nu en dan de grootste inspanning kostte om het overwicht te behouden boven een Inlandschen vijand, die met zeldzame hardnekkigheid en bewonderingswaardigen moed zijn land verdedigde, maar niterst slecht bewapend was en meestentijds alle aanvoering miste.

Het zou een overdreven eisch zijn, wanneer men uit het gering aantal mannelijke inwoners dat Nederland telt, *twee* legers wilde completeeren voor een zoo groot deel uit vrijwilligers bestaande, maar de tijd is voorbij dat *Europeesche* Staten op die wijze hunne levende strijdkrachten samenstellen, en wil Nederland zich de weelde blijven veroorloven om schoone rijke koloniën in zijn bezit te houden, dan wordt het hoog tijd dat het met de reorganisatie van de wet op de nationale milizie

en de schutterij-wet een aanvang maakt en wel op eene wijze, dat vrijwilligers slechts een zeer gering deel uitmaken van het leger in Nederland.

Thans wil ik met enkele woorden de werving in Indië bespreken.

De aanneming van Europeanen geschiedt op dezelfde voorwaarden als in Nederland. De Europeanen kan men in twee klassen verdeelen, nl. zij, die in Indië uit Europeesche ouders geboren zijn en de afstammelingen van Europeesche vaders en Inlandsche moeders.

Die laatste klasse is uit den aard der zaak in Indië zeer talrijk, neemt met den dag in aantal toe, terwijl de middelen om aan een bestaan te komen vooral in de laatste jaren, gedurende welke landbouw en handel en industrie onder vele bezwaren en moeilijkheden gebukt gingen, al minder worden.

Er is reeds veel geschreven over de wenschelijkheid om het aantal Inlandsche kinderen, met Europeanen gelijkgesteld, of *signos* onder welke zeer oneigenaardige en onjuiste namen die klasse bekend staat in het leger uittebreiden. Men wilde hen bij een afzonderlijk bataillon vereenigen, en naar ik meen waren daartoe reeds orders gegeven, toen de oprichting der *Depôt-bataillons*, en de vrijheid, die de pupillen van Gombong hadden om het *Depôt bataillon*, waarbij zij worden ingedeeld zelve te kiezen; het plan in duigen deden vallen. Trouwens ik acht het vereenigen van de Inlandsche kinderen bij afzonderlijke korpsen niet wenschelijk. Ofschoon gaarne erkennende, dat het Inlandsche kind eigenschappen bezit, die hem voor soldaat uitstekend geschikt maken, zooals groote matigheid, een taai lichaam volkomen bestand tegen vermoeienis, een aangeboren liefhebberij voor de jacht en daarmede gepaard gaanden aanleg voor het schieten, bezitten zij naar mijne bescheiden meening vooral diegenen, wier vaders tot de lagere klassen van Europeanen behooren, verscheidene slechte hoedanigheden, die vooral bij een korps waarbij geen Europeanen zijn ingedeeld op den voorgrond zouden treden; ik bedoel gebrek aan initatief, groote jaloezie, gebrek aan waarheidsliefde en daarbij een eigenaardigen trots tegenover de Inlanders.

Zeer zeker is het voor hen stuitend om in de onmiddellijke aanraking te leven van Europeanen uit de laagste volksklassen, maar dit zoude kunnen vermeden worden door hen in afzonderlijke pelotons of sectiën bij de Europeesche compagniën te vereenigen en vooral door zorgvuldig toe te zien op de indeeling van het kader. Zoude het geen aanbeveling verdienen om ook op Java garnizoensbataillons op te richten, die bij eventueele expedities in hunne garnizoenen blijven, en zouden de Europeanen van die korpsen niet uit Inlandsche kinderen kunnen bestaan?

Mij dunkt de werving van hen zou daardoor bevorderd worden en ik geef dit denkbeeld in nadere overweging.

De bepalingen op de werving zijn verzameld in een Algemeene Order, waarvan ik slechts enkele artikels onder uwe aandacht wil brengen.

„De dienstneming bij het Indische leger, zoo luidt art. 1, „geschiedt geheel vrijwillig, kunstgrepen van welken aard ook „om personen, bepaaldelijk Inlanders tot dienstnemen te ver- „lokken zijn verboden.”

„De voorwaarden waaronder Inlanders tot eene dienstver- „bintenis worden toegelaten worden aan de bevolking bekend „gemaakt.

„De hoofden van gewestelijk bestuur zijn door de Regeering „uitgenoodigd in het belang der werving naar hun beste ver- „mogen mede te werken; den residenten van *Menado* en *Amboina* „is bovendien aanbevolen om aan de bijzondere bepalingen „betreffende de werving in hun gewest de meest mogelijke „openbaarheid te geven, en om, zonder bepaalde pressie uit te „oefenen, de werving van Amboineezen en Menadoneezen door „gepaste middelen krachtdadig te bevorderen.

Die laatste alinea komt het eerst voor in een Gouvernements Besluit van 5 September 1873, eene mededeeling dunkt mij niet geheel van belang ontbloomt. De overige bepalingen werden voor het meerendeel uitgevaardigd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van N. Indie van 9 April 1852, waaraan ik nog het volgende ontleen.

„Sub 3 wordt in dat besluit bepaald.

„De hoofden der gewestelijke besturen aan te schrijven, om

„er inzonderheid voor te waken, dat al de betrokkenen op staan-
 „den voet, en voorts zonder eenige beperkingen het genot onder-
 „vinden van de bepalingen, in het evenvermeld kort overzicht
 „opgenomen, luidens welke gepensioneerde of gedecoreerde ont-
 „slagen militairen vrij zijn van heerendiensten.

„Sub 4. Aan te teekenen:

„a. dat aan de hoofden van gewestelijk bestuur over de
 „inlandsche werving nog geschreven is de kabinetsmissive van
 „heden n°. 61”.

Die kabinetsmissive luidt als volgt:

„Kort na de aanvaarding van het bestuur vernam ik dat de
 „werving van inlandsche soldaten voor het Indisch leger gemeen-
 „lijk plaats had door middel van kunstgrepen, welke den toets
 „der zedelijkheid niet kunnen doorstaan en zelfs van zooge-
 „naamde speelhuizen, waar de openbare verordeningen op de
 „dobbel spelen overtreden worden. Zulks gaf aanleiding tot een
 „briefwisseling, welke geëindigd is met het besluit van heden
 „n°. 15, waarvan UWE^g. extract ontvangt.

„Het stelsel van kunstgrepen is daarbij bepaaldelijk afge-
 „schaft en een gedeelte der werving aan de hoofden van ge-
 „westelijk bestuur opgedragen.

„Onder aanteekening dat een krachtig leger in Indië niet
 „denkbaar is zonder goede inlandsche soldaten, en dat alzoo
 „de onderwerpelijke zaak ten onrechte beschouwd zou worden
 „als uitsluitend militair, heb ik de eer UEd^g. nadrukkelijk
 „nit te noodigen om tot bereiking van het doel waarnaar het
 „besluit streeft naar best vermogen mede te werken.

Bovengenoemd kort overzicht bevat eene omschrijving van
 de rechten en plichten van den soldaat, zooals van hand- en
 aanbrenggeld, het bedrag der soldij, de hoeveelheid vivres, de
 menages, de huisvesting, kleeding, de verplichtingen van den
 soldaat, de belooningen en onderscheidingsteekenen, reëngage-
 mentspremiën, de vrijstelling van heerendiensten, de verzorging
 van vrouwen en kinderen in tijd van oorlog, de gagemen-
 ten enz. enz.

Oppervlakkig zoude men zeggen dat, toen die aanschrijving

noodig werd geacht, de lust om dienst te nemen bij de inlandsche bevolking niet zoo groot was, òf, dat de hoofden van gewestelijk bestuur hen, die met de werving belast waren, niet in de gelegenheid stelden hun taak te vervullen, zoodat zij van ongeoorloofde middelen moesten gebruik maken.

De residenten toch moeten *nadrukkelijk* worden uitgenoodigd naar *best vermogen* mede te werken tot bereiking van de onderwerpelijke zaak, die niet is uitsluitend militair.

In 73 krijgen, niet de residenten van Java maar die van *Amboina* en *Menado*, eene buitengewone aanbeveling, nl. om zonder *bepaalde* pressie uit te oefenen de werving van *Amboineezen* en *Menadoneezen* krachtdadig te bevorderen.

't Heeft allen schijn, dat de hoofden van gewestelijk bestuur tegen het leger zijn, hetgeen te meer verwondering moet baren, daar zij toch het best in de gelegenheid zijn, om land en volk te leeren kennen en derhalve weten dat de kracht van ons gezag in ons prestige bestaat, dat alleen door een krachtig leger kan geschraagd worden. Maar de residenten zijn over het algemeen niet anti-militair, al spelen velen gaarne eens den baas over de militaire macht. Het tegendeel is het geval. Zij hebben in hunne veeljarige carrière de ondervinding opgedaan, dat alleen een krachtig leger het prestige kan handhaven, en dat, zonder dat leger ons gezag in N.-Indië reeds lang ware verloren. Wel zijn er helaas, uitzonderingen op dien regel, ja er zijn ambtenaren, die blind door eigenliefde en onder de begoocheling van de vleierij van listige inlandsche hoofden en van ondergeschikte ambtenaren, het spoor bijster raakten en zonder hulp van het Indische leger, zelfs in oorlogstijd, het gezag van Nederland meenden te kunnen handhaven, doch gelukkig is hun aantal gering en plukten dezulken, en meer nog het land, dat zij meenden te dienen, de wrange vruchten van hun overmoed en onverstand. De civiele ambtenaren in Indië hebben over het algemeen sympathie voor het leger. Velen deelden met het leger op moeitevolle, gevaarlijke expedities, ontberingen en gevaren. Velen gaven daarbij vaak het voorbeeld van moed en plichtsbetrachting. Velen leerden den soldaat liefhebben en hoogachten. Wel is er een tijd geweest, dat de Indische bureau-

cratie eene diepe kloof trachtte te doen ontstaan tusschen leger en civiel bestuur, waarbij zij gewillige werktuigen vond in ambtenaren van hoogen rang. Doch Goddank, die tijden zijn voorbij, die tijden die zooveel ellende hebben nagesleept, die zooveel nameloos wee hebben veroorzaakt en de vervloeking gesmoord op de lippen van degenen, die als slachtoffers van dien noodlottigen invloed vielen, moge eene voldoende straf zijn voor hem, die daarin de voornaamste rol speelde.

Doch ik dwaal van mijn onderwerp af en moet toch trachten het geheimzinnige van de geciteerde aanschrijvingen te verklaren.

Die eigenaardige woordenkeus, die superlatieven, dat „nadrukkelijke verbieden”, die „bepaalde pressie” hebben allen een betcekenis.

De bestuurders van Java's gewesten krijgen veel aanschrijvingen, ik meen niet te boud te spreken, wanneer ik zeg *te veel*. Vooral na de invoering der comptabiliteitswet, na de groote uitbreiding aan het debat in de 2^e kamer over Indische aangelegenheden gegeven en zeker na het inkrimpen van de batige saldo's is het getal aanschrijvingen er niet op verminderd.

Nu weet gij allen, op welk eene echt humane wijze Indië bestuurd wordt en hoezeer zelfs onze belangstelling in het intellectueele, materieele en moreele welzijn van den Inlander met het verminderen der inkomsten is toegenomen, zoodat die belangstelling zeer zeker, den toets van belangeloosheid kan doorstaan.

Maar voor alles bestaat eene grens, en er is geen Regeeringspersoon of Kamerlid, dat met al zijn Javanenliefde niet gaarne ziet, dat de koffieproductie aanzienlijk is en de koffie eenen goeden prijs op de Europeesche markt haalt.

Als gevolg van die eigenschap wordt de koffiecultuur aange-moedigd, en weet elk resident dat de Landvoogd niet ongaarne ziet, dat de productie in de door hem bestuurde residentie groot is. Voor die cultuur heeft men echter handen noodig, men noemt dat plukken van die boontjes, het drogen, pellen, sorteeren enz. het presteeren van heerendiensten niettegenstaande de Javaan zich dol gaarne met dien landelijken arbeid bezig houdt, en daarom moeten de officieele aanschrijvingen in ver-

land met de meer of minder groote behoefte aan soldaten zoodanig geredigeerd worden, dat die laatste niet verkregen worden ten koste van de koffie; alleen wanneer het eenigszins klemt zooals in 1873, dan moet op officieele wijze worden te kennen gegeven: Vooral soldaten, al kosten zij wat koffie en dit moet tusschen de regels gelezen worden, waarmede de eigenaardige woordenkeus der aanschrijvingen voldoende is verklaard.

Tegenwoordig is het aantal Javanen, dat zich zonder eenige pressie, bepaalde of onbepaalde, voor den militairen dienst verbinden wil, zeer aanzienlijk. Wij kunnen derhalve het Inlandsche of juist het Javaansche deel van ons leger, naar verkiezen uitbreiden. Alleen zij men indachtig de werving nimmer geheel te sluiten, al is het noodig bij inkrimping der formatie een overcompleet in te smelten. Doet men dit, dan is er mogelijkheid, dat de werving bij een eventueel weder openen op een ongunstig tijdstip, als de padioogst, eenige maanden onvruchtbaar blijft. Men stelle dan liever bij inkrimping hoogere eischen, wat lichaamsbouw, uiterlijk en lengte betreft en zende geen wervers uit.

Op die wijze houdt men de werving slepende en kan haar bij ontstaande behoefte weder aanmoedigen. De Javaan is *over het algemeen* echter een middelmatig soldaat en daarom zoude eene uitbreiding van het leger met Amboineezen bij het toeneemen van het incompleet aan Europeanen verre de voorkeur verdienen.

En ofschoon zeer zeker de werving der Amboineezen nog zeer belangrijk zoude *kunnen* worden uitgebreid, is *dit zonder* directe medewerking van het civiel bestuur een bepaalde onmogelijkheid. Werden het aantal gouvernementscultures op Java in de laatste 30 jaren belangrijk ingekrompen en neemt de bevolking steeds in aantal toe, in Amboina en Menado is dit niet het geval. In die gewesten breidt zich de koffiecultures juist uit en wordt de behoefte aan handen grooter.

De Amboineezen en Menadoneezen zijn uitstekende soldaten; de Alfoeren, die sedert kort in compagniën bij de Amboineesche bataillons zijn vereenigd, hebben zich van gunstige zijde leeren kennen; de Boegineezen afkomstig van het eiland Celebes be-

zitten bijna zonder uitzondering een krachtig lichaam en een grooten persoonlijken moed, doch hun woeste en ijverzuchtige aard doet hen noode voor de discipline buigen en hun driftig karakter hen vaak tot verzet tegen het gezag overgaan. Sedert de laatste jaren heeft men getracht op het eiland Nias te werven. De resultaten vallen niet mee, en over de eigenschappen van den Niasser als soldaat valt nog weinig te zeggen. De Madurees heeft veel van den Javaan, maar is meest krachtiger ontwikkeld, minder ondergeschikt van aard en bezit dikwerf veel persoonlijken moed.

Het karakter van de Maleiers maakt hen afkeerig van den krijgsveld en diens gevolg is het getal zuivere Maleiers, dat ons leger telt, nog zeer gering.

Men ziet derhalve dat de aanvulling van het Javaansche element alleen voldoende verzekerd is, en dat alleen op de werving van die soldaten ten allen tijde kan gerekend worden.

„In elk garnizoen is een officier belast met de aangelegenheden der werving onder toezicht van den militair Commandant.

„De gewestelijke militaire commandanten houden het oog op de belangen van de werving in hun commandement.

„Personen, die in dienst wenschen te treden, kunnen zich daartoe in elk garnizoen aanmelden bij de officieren belast met de werving al of niet door tusschenkomst van een aanbrenner.

„Op plaatsen waar garnizoenen ligt, wordt bovendien aan daartoe geschikte onderofficieren gelegenheid gegeven om uit te werven te gaan ook buiten den rayon.

„Waar geen garnizoenen ligt, worden de instructeurs der pradjoes of andere geschikte personen met de werving belast door en onder toezicht van de hoofden van gewestelijk bestuur.

„Ten dienste der werving van Amboinezen is aan de formatie van de garnizoensbataillons der Moluksche eilanden en van Celebes een Amboineesch sergeant toegevoegd en worden van elke Amboineesche compagnie bij afwisseling twee onderofficieren en manschappen voor 4 à 6 maanden met verlof naar hunne negorijen gezonden onder genot van vrij transport

„en voeding gedurende de heen- en terugreis en van soldij gedurende den verloftijd.

„Tot vereischen om tot een engagement te worden toegelaten, behooren o. a. ook goed gedrag, fysieke geschiktheid een leeftijd van 16—40 jaren voor de Amboineezen en van 18—30 jaar voor de Inlanders.

Daar er voor Inlanders geen burgerlijke stand bestaat en zij volstrekt geen begrip van leeftijd hebben, moeten de geneesheeren den vermoedelijken leeftijd schatten waarbij groote veranderingen plaats hebben.

Heb ik in het voorafgaande een overzicht gegeven van de bepalingen betreffende de werving, en daarin reeds op den voorgrond gesteld, dat naar mijne meening de aanvulling van het *Europeesche* gedeelte onvoldoende is, thans wil ik aan een kort overzicht van den toestand van het Indische leger gedurende de laatste jaren het bewijs ontleenen, dat mijne stelling niet overdreven is, dat er in de wijze van aanvulling van het Europeesche element dringend noodig verandering moet komen, wil men de waarde van het Indische leger niet tot een zeer laag peil doen dalen en daardoor ons gezag in den Indischen archipel ernstig in gevaar brengen.

De Atjeh-oorlog was een krijg tegen een Inlandschen vijand, en zoo lang het in den Archipel op onzen weg ligt zulk een krijg te voeren, moet ons leger bestand zijn niet alleen om dien te beginnen maar ook, als de omstandigheden ons niet gunstig zijn, dien vol te houden.

Uit de moeilijkheden bij dien oorlog ondervonden, is echter niet alleen gebleken, dat er voor een voldoende aanvulling geen de minste waarborg bestaat, maar ook dat dientengevolge van het vormen van eene reserve, waardoor alleen de op expeditie zijnde korpsen op hunne sterkte kunnen gehouden worden, geen sprake kan zijn.

Het ligt niet binnen de grenzen van mijn bestek om alle fouten in het breede aan te duiden. Ik zal er met een enkel woord de aandacht op vestigen en ben wel verplicht bij het overzicht van den toestand van het leger ook op de politieke fouten te wijzen, waardoor de Atjeh-oorlog eene onaangename

vermaardheid gekregen heeft. Ten einde u niet met cijfers lastig te vallen heb ik eene graphische voorstelling vervaardigd van de sterkte en de formatie van het leger gedurende de jaren 1868—1884. (Bijlage III.)

In Bijl. IV zijn de cijfers opgenomen aangevende de winst en de verliezen aan manschappen gedurende hetzelfde tijdvak. 1)

Wanneer wij die graphische lijnen met aandacht beschouwen, dan zien wij het volgende:

1°. dat van 1 Januari 1873 tot 1 Januari 1878 het aantal *Europeanen* toenam, toen begon te verminderen, eerst langzaam in den loop van '78, sneller in '79 en '80 nog sneller in '81 en weer iets langzamer van af '82;

2°. dat de sterkte aan *Nederlanders* van 1 Januari '69 tot 1 Jan. '73 tamelijk constant was, nl. $\pm$ 8700, in 1873 werd opgevoerd tot $\pm$ 10500, tot 1 Januari '82 daalde tot 7650 man, sedert wel weer eenigszins werd opgevoerd maar op 1 Januari '84 nog minder bedraagt dan op 1 Jan. 69;

3°. dat het toenemen van het aantal *Europeanen* derhalve uitsluitend te wijten is aan het aangroeien van het aantal vreemdelingen, dat o. a. van 1 Jan. '75 tot ult°. '79 steeg van nog geen 25 % der *Europeanen* tot over de 50 %;

4°. dat sedert 1 Jan. '80 de wanverhouding tusschen de vreemdelingen en *Nederlanders* verbeterde en in '82 voor het eerst het feitelijk afnemen van het aantal vreemdelingen gepaard ging met het toenemen van het aantal *Nederlanders*;

5°. dat de formatie op 1 Januari 1884 meer *Europeanen* vordert dan op 1 Jan. '76, toen de oorlog inspanning van alle krachten vorderde en de werving zooveel doenlijk werd aangemoedigd en dat tusschen medio '76 en '81 de sterkte aan *Europeanen* de formatie overtrof, uitsluitend tengevolge van het onrustbarend stijgen van het vreemdenelement;

1) Bij de lezing waren ook graphische voorstellingen van de winston en verliezen gemaakt en waren de formatie en sterkte van het geheele leger gedurende bovengenoemd tijdvak, van *Inlanders*, *Europeanen*, *Vreemdelingen* en *Nederlanders* in stede met verschillende stippellijnen op een veel grooter schaal door middel van kleuren onderscheiden.

6°. dat de sterkte aan Nederlanders behalve tusschen '73 en '74 in vergelijking met de andere elementen van het leger slechts weinig aan schommelingen onderhevig was;

7°. dat er thans nog ruim 40 % vreemdelingen in het leger zijn en toch 1939 Europeanen aan de formatie ontbreken;

8°. dat en de nieuwe formatie en de tegenwoordige sterkte eene gunstiger verhouding aantonen tusschen het aantal Europeanen en Inlanders dan vóór den Atjeh-oorlog;

9°. dat de formatie van het leger, sedert 1 Januari '73 eerst eene zeer aanzienlijke uitbreiding ondervond, sedert 1877 werd ingekrompen, en op 1 Jan. '84 een aanzienlijk aantal Europeanen maar slechts een gering aantal Inlanders meer eischt dan op 1 Jan. '68;

10°. dat bijna voortdurend gedurende den Atjeh-oorlog de sterkte de formatie overtrof en zich zelfs het verwonderlijke feit vertoont dat terwijl de formatie werd ingekrompen in hetzelfde jaar de sterkte toenam.

Met andere woorden, en ik leg bijzonderen nadruk op die conclusie, gegrond op de ondervinding gedurende de vele jaren opgedaan, en die op de graphische voorstelling aanschouwelijk is voorgesteld:

Onder de bestaande bepalingen is Nederland niet in staat het Europeesche element van het Indische leger naar behooren aan te vullen; de tegenwoordige formatie aan Europeanen is te groot daar zelfs de normale verliezen niet kunnen worden aangevuld; van uitbreiding van het Europeesche gedeelte van het leger mag voorloopig geen sprake zijn; wij zijn niet in staat om in moeilijke omstandigheden met kracht op te treden, en daar volgens mijne innige overtuiging de sterkte van het Indische leger, volgens de tegenwoordige formatie, een minimum is, dat niet verminderd mag en kan worden, zonder ons gezag in den Indischen Archipel in gevaar te brengen en die formatie zelfs dringend uitbreiding behoeft, om met hoop op goeden uitslag onze koloniën tegen een eventuelen aanval van eenen Europeeschen vijand te kunnen verdedigen — spreekt Nederland door de handhaving van de tegenwoordige bepalingen, door den toestand te laten zooals die thans is een „Non possumus” uit, waardoor het, het recht om koloniën te bezitten twijfelachtig maakt en zich zelf een brevet van onbekwaamheid uitreikt, om die kolo-

niën op voldoende wijze te bewaren, waarvoor elk vaderland-lievend Nederlander zich schamen moet, daar wij inderdaad voldoende machtig zijn in dien toestand verandering te brengen.

Eene niet geflatteerde maar meer optimistische beschouwing van den stand van zaken, hoewel uit die beschouwing toch menig bewijs voor de door mij gestelde conclusie te putten valt, vindt men in het koloniaal verslag van 1884.

Wij lezen daar:

„Het leger telt op 1 Januari 1884 bijna 500 Europeanen „minder dan een jaar te voren, ruim 1400 minder dan op 1 „Jan. '82, zelfs ruim 3500 minder dan op 1 Jan. '78 toen het „aantal Europeesche militairen grooter was dan ooit te voren. „Bij de beoordeeling van dezen achteruitgang moet men er op „letten dat het Indische leger onder den drang der omstandig- „heden in de jaren '73—'77 met buitengewone sterke deta- „chementen suppletietroepen werd aangevuld; in die vijf jaren „werden niet minder dan 16925 Europeanen bij het leger inge- „deeld, dat is meer dan het dubbele aantal, dat in de vijf „voorafgelane jaren werd verkregen. Terwijl in '73 een betrek- „kelijk groot aantal Nederlanders konden worden ingedeeld „(2674 van de 3327) — hoofdzakelijk door hen tweejarige „verbintenissen te doen aangaan — is het vreemdenelement „sedert 1 Jan. '75 zeer gestegen, vooreerst doordien in dat „jaar een groot aantal Nederlanders, wier tweejarig dienstver- „band eindigde, de gelederen verlieten, maar ook door de uit- „breiding, die men om aan de numerieke eischen der werving „te kunnen voldoen aan de aanneming van vreemden moest „geven. Van 1 Jan. '75 tot 31 December '79 werden bij het „Indisch leger ingedeeld 10456 vreemdelingen en slechts 4774 „Nederlanders. Die vreemdelingen waren meerendeels Franschen „en Walen, wier aanwezigheid in de gelederen van het Indische „leger in verschillende opzichten bezwaar oplevert, zelfs in die „mate dat het legerbestuur in 1877 voorstelde hen niet meer „voor den kolonialen dienst aan te nemen, een voorstel dat — „wat de Franschen betreft — nagenoeg samenviel met een „wijziging van de buitenlandsche wetgeving in dien zin, dat „dienstneming in den vreemde zeer bemoeielijkt werd.

„Sedert de laatste maanden van 1877 is het aantal vreemdelingen onder de suppletietroepen dan ook merkbaar afgenomen, wat voor een groot deel het gevolg daarvan is, dat bij de werving van vreemdelingen al meer en meer moest rekening gehouden worden met de bedenkingen, die buitenlands — niet alleen in Frankrijk — rijzen tegen het aangaan van dienstverbintenis bij eene vreemde krijgsmacht.

„De resultaten der werving van Nederlanders in den laatsten tijd kunnen niet onbevredigend genoemd worden. Terwijl sedert een lange reeks van jaren in het moederland niet veel meer dan 1200 Nederlanders per jaar voor den kolonjalen dienst werden verkregen, waren er in 1882 1255 Nederlanders onder de in Indië aangekomen suppletietroepen en blijkens blz. 27 van het vorige verslag werden van 1 Juli '82—1 Juli '83 te Harderwijk bijna 1300 Nederlanders geworven. Van Juli '83 tot en met Juni '84 werden geworven 1391 Nederlanders en 566 vreemdelingen, te samen 1957 man, waarvan ongeveer 29 % vreemdelingen.

„Terwijl alzoo op het einde van '82 nog 44 % van de in het Indisch leger dienende Europeanen vreemdelingen waren, was het aantal dezer laatsten op 1 Jan. '84 tot 41.6 % gedaald, eene verhouding, die echter nog te ongunstig is om gehandhaafd te kunnen worden, vooral als men nagaat, dat een goed deel der Nederlanders nog werkzaam is bij de eigenlijke troepenkorpsen, waarbij dus 1 Jan. '84 veel meer dan 41.6 vreemdelingen onder de Europeanen voorkwamen.”

Tot zoover het officiëel verslag.

Gaat men echter na, dat van 1848 tot en met 1856 7980 Nederlanders, dus nog geen 900 per jaar, van 1857 tot en met 1876, dus in 20 jaar 24594 Nederlanders of ruim 1200 per jaar naar Indië gingen, dat dat laatste groote gemiddelde uitsluitend een gevolg is van het groot aantal vrijwilligers, dat van het Nederlandsche bij het Indisch leger overging, welk aantal in 1857, toen het geheel aantal uitgezonden Nederlanders 1347 man bedroeg en van 1861 tot en met 1869 abnormaal hoog was en in 1873, na de toelating tot tweejarige verbintenissen, tot 1622 vrijwilligers van de 3068 Nederlanders

steeg, dan kan men wel aannemen, dat de bron van aanvulling behalve onvoldoende zoo wisselvallig is, zoozeer afhankelijk van andere belangen, die op een gegeven oogenblik de Indische legerbelangen kunnen tegenwerken, zoozeer afhankelijk bovenal van de persoonlijke inzichten van autoriteiten, die geen verantwoordelijkheid dragen voor den toestand van het Indisch leger, voor het behoud der koloniën, dat het dringend noodzakelijk is naar een stelsel te zoeken, waardoor de geregelde aanvulling beter gewaarborgd is.

Uit de in het koloniaal verslag genoemde cijfers blijkt daarenboven volstrekt niet dat de aanvulling in den laatsten tijd *voldoende* is. Wel vindt men daarin, dat van Juli '83 tot Juni '84, 1957 Europeanen werden uitgezonden, doch dat neemt niet weg, dat in 1883 de geheele aanvulling, waaronder ook de in Indië geworven Europeanen gerekend zijn, slechts 1642 man bedroeg en dat van 1 Jan. 1884 tot heden nog slechts 1463 man zijn uitgezonden. Stelt men nu het jaarlijksch verlies in zeer gewone jaren op. 13 en in abnormale tijden 15⁰/₀ van de sterkte, dan heeft het Indische leger resp 2000 en 2200 man per jaar noodig, en wordt door de in de beide laatste jaren gezonden suppletieën het incompleet niet alleen niet aangevuld, maar neemt het langzaam en zeker toe.

Ik heb de vaste overtuiging dat het cijfer van 2000 man per jaar niet dan met inspanning van alle krachten kan bereikt worden, dat, wordt het bereikt daarvan nog altijd de vreemdelingen eene te voorname plaats innemen en dat zonder overgang van vrijwilligers van het leger b. t. l. dat cijfer onbereikbaar is en, herhaal daarom nogmaals nadrukkelijk, dat *onder zulke omstandigheden* van uitbreiding van het Europeesche element geen sprake kan zijn en de toestand van het leger elk jaar *moet* achteruitgaan.

De geschiedenis van den Atjeh-oorlog is u allen, ten minste in hoofdtrekken bekend. Die oorlog heeft ons op sprekende wijze duidelijk gemaakt hoe gebrekkig ons stelsel van aanvulling was en daarom is het zoo dringend noodig om rekening te houden met de aan het licht getreden fouten, ons voordeel te

doen met de duur betaalde ondervinding en de geconstateerde leemten, de opgemerkte gebreken zoo spoedig mogelijk te herstellen en weg te nemen. Die krijg, die nu reeds 12 jaar op Atjehs noordkust gevoerd wordt, heeft de Nederlandsche schatkist geledigd, het Indische leger uit zijn verband gerukt. En dit is *in de eerste* plaats te wijten aan- of met andere woorden: de Atjeh oorlog zoude reeds lang tot de geschiedenis behooren, zonder — de wiffelende politiek waardoor de oorlogsvoering geleid werd en — zonder de gebrekkige organisatie en de onvoldoende aanvulling van het leger.

Ik zou bijna durven zeggen, dat men een getrouw beeld van die politiek ziet in de schommelingen, in den onregelmatigen vorm van mijne graphische figuur.

In den aanvang van den oorlog moeten formatie en sterkte van het leger *buitengewoon* worden uitgebreid, waaruit men al dadelijk ziet, dat het leger niet in staat was eenen Inlandschen vijand ten onder te brengen, dus niet voldoende sterk voor de taak die het in Indië telkens kan wachten. In 1877 en 1878 wordt de formatie ingekrompen, doch tevens de sterkte uitgebreid met andere woorden, een van de talrijke malen, pacificeert men (in de officieele litteratuur heet dit het innemen van eene geconcentreerde stelling, om van daaruit naar de onderwerping van het land te streven) of liever men decreteert, en niet voor de eerste maal, op het papier eenen toestand, die door de feiten wordt gelogenstraft. In 1878 en 1879, hoog opvoeren van de sterkte, om daarna met kracht in te krimpen.

Gij herinnert het u: de Gouverneur-Generaal van Lansberge wilde Atjeh door kracht van wapenen ten onder brengen en brak met het stelsel van den Generaal van Swieten, die in eene beperkte stelling de onderwerping van het land wilde afwachten. Generaal Pel ontwierp een plan tot uitbreiding der in den aanvang door ons geoccupeerde positie. Doch zijn programma werd niet voltooid. Al grooter werden de offers, en al meer moeite kostte het de verliezen aan te vullen. Er *moest* toen een einde komen aan de zware financieele en materieele eischen. In 1877 werd dan ook zeer ontijdig tot inkrimping besloten.

Had men over eene voldoende reserve kunnen beschikken, dan zoude men het eens opgevatte plan hebben kunnen uitvoeren.

Nu verrichtte men half, dus zeer slecht werk, putte schatkist en leger uit, staakte den veroveringstocht zonder dat de hoofden zich onderworpen hadden, en gaf den vijand de gelegenheid zich weder voor een nieuwen krijg toe te rusten. Er was gcene enkele reden, om met eenigen goeden grond te verwachten, dat de vijand, wiens tegenstand *niet* gebroken was, zich in 1878 zoude onderwerpen maar wel alle reden voor het vermoeden, dat hij, van de reductie van ons bezettingsleger gebruik zoude maken, om ons wederom van alle zijden te bestoken.

En dat gebeurde als een natuurlijk gevolg van het stelsellooze der gevolge politiek.

In 1878 werden onze posten belegerd, de communicatie verbroken, onze liniën van alle zijden beschoten en nam de overmoed des vijands ongekenne proporties aan. Intusschen was de *formatie* ingekrompen. De *sterkte* werd toen wederom uitgebreid. Met een ongewenschten spoed werden rekruten, vooral Inlanders, aangeworven en zeer onvoldoende tot geweerdragende manschappen afgericht. Daar de bezetting van Atjeh echter met allen spoed versterking vereischte, werden wederom eenige bataillons naar het oorlogstoooneel gezonden en moesten alle korpsen op Java geplunderd worden, om de verliezen van de troepenmacht op Atjeh aan te vullen.

Om u een denkbeeld te geven van de inspanning, die gedurende die jaren van het leger gevorderd maar tevens van de wijze, waarop het geheele leger uit zijn verband gerukt werd, verzoek ik U met eenige aandacht de volgende cijfers te volgen.

Van 30 April '74 tot 1 Mei '82 werden naar Atjeh gezonden, *alleen om de verliezen der korpsen aan te vullen*, dus geheel afgescheiden van de korpsen, die ter versterking van de bezetting dienden:

+ 47800 minderen of circa 6000 man per jaar. De geheele sterkte van het Indische leger bedroeg gedurende dat tijdperk gemiddeld 34000 man. Trekt men daarvan af de verpleegden in de hospitalen, gedetineerden, voor den velddienst afgekeurden, rekruten, krijgsraad-arrestanten en tijdelijk ongeschikten voor

den velddienst, dan had het leger gedurende dien tijd gemiddeld eene sterkte van 25000 valide militairen. Aangenomen dat daarvan gemiddeld 7500 man te Atjeh waren, dan houdt men voor geheel Indië, behalve Atjeh, 17500 man over, waarvan jaarlijks 6000 man dus ruim $\frac{1}{3}$ naar het oorlogstoooneel gezonden werd. Die 17500 man waren over geheel Indië verspreid, en daar er geen reserve van eenige beteekenis bij een der korpsen aanwezig was, moesten voor de aanvulling de valide manschappen van de *veld*bataillons genomen worden (de garnizoensbataillons bestonden voor $\frac{2}{3}$ uit niet-valide soldaten) en werden deze dan op het papier door zieken, geëvacueerden enz. vervangen, zoodat vaak niet meer dan $\frac{1}{3}$ van zoo'n bataillon van 560 man vooruitrukken gereed was.

In 1877 was tot overmaat van ramp de Infanterie gereorganiseerd en waren de veldbataillons van 6 op 4 compagnieën teruggebracht tegelijk met de oprichting van depotbataillons. De officieele motieven voor die reorganisatie vindt men in het Koloniaal Verslag van 1876. Men leest daar:

„De aanhoudende aanvulling der troepenmacht in Atjeh maakte „het al langer hoe duidelijker, dat op den duur geene deugdelijke samenstelling van het Indisch leger denkbaar is, wanneer „niet gebroken wordt met het stelsel om het ééne veldbataillon „kader en manschappen te ontnemen, ten einde het andere strijdvaardig te houden. Leveren de talrijke mutatiën, die hierdoor „ontstaan reeds een niet gering administratief bezwaar op, nog „sterker doet zich de nadeelige werking van dat stelsel gevoelen op het verband en de oefening bij elk der korpsen. In „overleg met het Opperbestuur werd dan ook door de Indische „regeering het denkbeeld uitgewerkt der oprichting van een of „meer depotbataillons. Die korpsen, in een koel klimaat te stationneeren, zouden dienen in de eerste plaats tot samentrekking „en oefening van rekruten, die na afgeëxerceerd bij de veldbataillons worden ingedeeld. Aan elk depotbataillon zou de zorg „worden opgedragen tot completeering van eenige bepaald aangewezen infanterie korpsen, die de alleen voor garnizoensdienst „geschikte militairen op het depotbataillon zouden dirigeren, „opdat ze van daar naar de behoefte bij de garnizoensbataillons

„konden worden ingelijfd. Zodoende zouden dan de veldbataillons afdeelingen worden, die elk oogenblik geschikt zijn, om in haar geheel te velde te komen.

„Door tijdelijke uitbreiding van de formatie der depotbataillons zou men dan in tijd van oorlog de verschillende korpsen intact kunnen bewaren en uit *die* bataillons de verliezen op het oorlogstooneel aanvullen. Het ontwerp dezer regeling bereikte Nederland in de laatste dagen der maand Mei jl. en zij zal waarschijnlijk kunnen tot stand komen zoodra de noodige fondsen bij de begroting zullen zijn toegestaan.

„Immers aan den maatregel zal eene niet onaanzienlijke vermeerdering van uitgaven zijn verbonden; maar het hoeft geen betoog dat de strijdvaardigheid van het leger er zoo zeer door zal worden verhoogd, dat het nuttig effect van het totaal der kosten van het leger en — wat meer zegt — de veiligheid van het Nederlandsche gezag in den Indischen Archipel buiten evenredigheid tot de hoogere uitgaven zullen toenemen.”

De 2^e Kamer, onder den indruk dier gededecideerde taal, stond de meerdere uitgaven, evenals schier alle oorlogsuitgaven, toe, maar rijst bij ons de vraag niet, vooral onder den indruk der hierboven aangehaalde cijfers, hoe het mogelijk was dat de Indische regeering met de volle waarheid voor oogen, zoo optimistisch *kon* gestemd zijn, om zulke verwachtingen op te wekken en van de oprichting der depotbataillons *in dien tijd* iets voor de meerdere veiligheid van de Koloniën te verwachten?

Wilde men den feitelijken toestand op Atjeh soms ignoreeren? Wist de Landvoogd toen zelf nog niet, dat hij niet meer terug kon, dat hij eenmaal begonnen, de politiek van annexatie moest voortzetten?

Wist hij niet uit de geschiedenis van Indië, dat dezelfde oorzaken dezelfde gevolgen hebben, dat een oorlog, waarvan het doel niet bereikt is, niet afgebroken *kan* worden, wanneer men dat in een Besluit decreteert?

Begreep men niet, dat men in oorlogstijd geene ingrijpende reorganisaties moet beginnen, dat de depôtbataillons, zonder groote reserves, geene waarde hebben, en van de reductie der

veldbataillons alleen het gevolg kon zijn. toen er zoo veel van werd afgenomen tot aanvulling, dat er *niets* overbleef en die zelfstandige korpsen spoedig alle waarde verloren?

En had de ondervinding gedurende de oorlogsjaren niet reeds lang geleerd, dat het vormen van eene flinke reserve onmogelijk was, daar men zelfs niet in staat was *geschikte* rekruten naar Indië te zenden, maar hoopen menschen verscheepte om te vechten, die voor het meerendeel zelfs met groote inspanning niet tot rekruten te vormen waren?

De mededeeling in het koloniaal verslag van 1878, kort na de oprichting der depôt-bataljons, is met het oog op het tijdstip, dat die verslagen gewoonlijk het licht zien, zeer merkwaardig.

Op blz. 37 leest men: „De wijzigingen, die de formatie in „'77 ondergingen, waren hoofdzakelijk het gevolg van de reorganisasie der infanterie, aangekondigd in de Memorie van Toelichting op de begrooting van '77. Zij kwam tot stand bij K. B. „van 16 Augustus '77 n°. 48. Krachtens die reorganisatie is „de infanterie van het veldleger voortaan samengetrokken in „18 veldbataljons, ieder ter sterkte van 18 officieren en gemiddeld 569 man en 4 depôt-bataljons in het binnenland te legeren, „die de veldafdeelingen geregeld derwijze behooren aan te vullen, „dat deze steeds voltallig voor den vijand kunnen gebracht worden. Hiertoe moet tusschen de formatie-cijfers der veldbataljons „en die der depôt-bataljons zekere verhouding bestaan, die niet „anders dan empirisch kan bepaald worden. Om die reden is de „normale formatie der depôt-bataljons voor het oogenblik slechts „als voorloopig vastgesteld te beschouwen. Het overcompleet aan „Europeanen gaf gelegenheid om de depôt-bataljons al dadelijk „tot hoogere sterkte samen te stellen dan de formatie aanwijst, „waardoor het voordeel ontstaat, dat de vaststelling van het „definitieve formatiecijfer zonder stoornis in den dienst kan „wachten op hetgeen de ondervinding zal leeren nopens de regulmatige aanvulling der veldbataljons.

„Bij de Regeering bestaat het voornemen, om zoodra de herziening van de normale formatie der depôtbataljons op die „wijze zal zijn voorbereid, tevens de samenstelling der garnizoens-bataljons in haar geheel nader te regelen.

„Over de inkrimping der tegenwoordige formatie, het gevolg „der wijzigingen in de bezetting van Atjeh, wordthieronder in „§ 4 afzonderlijk behandeld.”

Deze woorden werden neergeschreven op hetzelfde oogenblik dat ons hospitaal te Pantej Perok werd overvallen, dat onze posten werden belegerd en de vijand eene ongekeende aanvalskracht ontwikkelde!

Nu, de ondervinding *heeft* gesproken, empirisch *is* gebleken, hoe sterk de depôt-bataljons moeten zijn, om de verliezen der veldbataljons aan te vullen.

Zal met de lessen der ondervinding thans rekening worden gehouden?

Ik heb mij voor de laatste maal die citaten uit officieele stukken veroorloofd, om er u op te wijzen, hoe verkeerd de toestand werd ingezien, of liever hoe men telkens weêr zich trachtte diets te maken dat de toestand was, zooals men dien wenschte. Men zou den Atjeh-oorlog kunnen verdeelen in periodes, en duidelijk aantonen, dat in elk volgend tijdperk de fouten moesten hersteld worden, die in het voorgaande gemaakt waren.

Ik gaf daar straks een overzicht van het aantal manschappen dat naar Atjeh gezonden werd, tot aanvulling van de verliezen.

Daaronder waren niet begrepen de korpsen, ter versterking der troepenmacht. Deze versterkingen waren niet gering, voornamelijk een gevolg van de omstandigheid, dat de bezetting telkens werd ingekrompen bij eene optimistische stemming van den opperlandvoogd. Ik geloof dat de door mij gewraakte stelsellooze politiek ook weder uit *die* versterkingen der troepenmacht spreekt.

In April 1874 toch keerde de hoofdmacht der 2^e expeditie naar Java terug. In datzelfde jaar werden, om ons tot de infanterie te bepalen, 3 halve bataljons naar Atjeh gezonden.

In 1875 werd de bezetting met $\frac{1}{2}$ batn. verminderd en daarentegen met een bataljon barisans vermeerderd.

In 1876 versterking met 4 veldbataljons en $1\frac{1}{2}$ batn. barisans; in 1877 en 1878 inkrimping met 4 veldbataljons, en in het

laatste jaar, dus in 1878, versterking met 3½ bataljon; in 1879 en 1880 vermindering met 2 veldbataljons, in 1882 met 1 kie. In 1883 versterking met 1 batn.

Mij dunkt verdere commentaar is overbodig; onze infanterie was voortdurend op reis; het was alsof men van onze soldaten zeelieden wenschte te maken, en het is niet te verwonderen, dat de N. I. S. M., natuurlijk eene Engelsche maatschappij, goede dividenden uitkeerde en een van de weinigen was, die bij den Atjeh-oorlog buitengewoon wel voer.

Ik beweer niet, dat het mogelijk was in 1877 aan de depôt-bataljons een formatie te geven, waardoor het doel bereikt *kon* worden in het koloniaal verslag aangegeven; ik beweer niet dat eene *normale* formatie rekening *KAN* houden met de buitengewone verliezen gedurende de oorlogsjaren in Atjeh geleden, maar 't is mijn *innige overtuiging*, DAT die buitengewone verliezen een gevolg waren van de uitzending der zoo zonderling bijeengeraapte suppleties, van de stelsellooze politiek, van de leiding door leeken aan oorlogshandelingen gegeven, van het gemis eener reserve en de onmogelijkheid die te vormen; ik beweer dat de reorganisatie van het hoofdwapen in vollen oorlogstijd eene groote fout was en wederom een gevolg van het optimisme der regeering, die bij elk behaald voordeel, hoe gering ook, den oorlog geëindigd waande, maar die ook gedreven door verschillende oorzaken den toestand niet bij den naam durfde te noemen, huiverig was te zeggen waarop het stond en „pour sauver les apparences”, maatregelen moest voorstellen en doordrijven, die verkeerd waren.

De beschikbare tijd noopt mij geene verdere bewijsgronden aan te voeren voor mijne stelling, dat de aanvulling van het Europeesche gedeelte van het Indische leger niet deugt, en dat de noodlottige gevolgen van de gebrekkige aanvulling zich hebben doen gevoelen.

Ik wil thans zoo kort mogelijk mijne denkbeelden mededeelen over de wijze, waarop in den bestaanden toestand verandering is te brengen en de fouten opsporen, die de werving voor Indië onvruchtbaar maken.

Uit al het voorgaande blijkt, dat wij tegenwoordig geen voldoende aantal *Nederlandsche* soldaten voor den Indischen dienst kunnen verkrijgen.

Dit ligt in de eerste en voornaamste plaats aan de organisatie van het Nederlandsche leger.

Onder de tegenwoordige omstandigheden stelt men aan het Nederlandsche volk, nl. aan hunnen vrijen wil, onmogelijke eischen.

Oordeelt slechts.

De normale formatie van het leger h. t. l. eischt 18198 vrijwillig dienend kader en manschappen, de marine 7200 man, het O. Indische leger 15032, of daarvan $\frac{1}{3}$ of 33% voor vreemdelingen aftrekkende, 10026 man, de landmacht in W. I. 400 man, of totaal, met de 4250 officieren voor al die onderdeelen der Nederlandsche strijdmacht gevorderd, 40074 vrijwillig dienende menschen. Dat is ruim 2% van de mannelijke bevolking van Nederland. De eisch is dus, dat op de 100 mannen, daaronder blinden, lammen, gebrekkigen en ouden begrepen, er 2 uit vocatie of uit vrijen wil soldaat worden.

Dat is te kras en daarom kan niemand zich met eenig recht verwonderen, dat alleen bij het Nederlandsche en Indische leger $\pm$ 9100 officieren en manschappen ontbreken.

Niet voor dat de tegenwoordige organisatie van de levende strijdkrachten van het Nederlandsche leger gewijzigd wordt en dat leger wordt, wat het in onze eeuw moet zijn, een leger uit het geheele volk, een militieleger, zal Nederland zijne koloniën naar eisch kunnen verdedigen.

Eerst dan zal het noodig aantal soldaten ook voor Indië beschikbaar komen en de vorming van eene voldoende reserve in oorlogstijd gewaarborgd zijn.

Maar vóór dat het zoo ver is, zullen nog jaren verloopen, en het staatsbelang eischt dringend dat zoo spoedig mogelijk in het groot gebrek aan soldaten wordt voorzien.

En wij zullen een grooten stap doen in de richting van dat doel, wanneer de persoonlijke dienstplicht is ingevoerd, de plaatsvervanging is afgeschaft.

Een groot aantal der plaatsvervangers en der nummerver-

wisselaars zal dan den Indischen dienst ten goede komen.

Door invoering van persoonlijken dienstplicht zal de weerkracht van het vaderland belangrijk toenemen en het mogelijk worden de schutterij van deugdzaam kader te voorzien, in welk geval die korpsen zoodanig geoefend kunnen worden, dat zij ook in oorlogstijd eenigszins berekend zijn voor de zware taak, die hun dan zal worden opgelegd.

Doch laat ik daarover niet verder in beschouwingen treden. De Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap, het geheele Nederlandsche officierskorps heeft reeds jaren lang met waardigheid en kalmte, met talent en energie voor den persoonlijken dienstplicht gepleit en getracht gezonde denkbeelden over militaire toestanden in de burgermaatschappij te doen ingang vinden.

Het wordt tijd, meer dan tijd dat in onze volksvertegenwoordiging mannen opstaan, die de quaestie van de afschaffing der dienstvervanging aan de orde stellen en het onrechtvaardige, het immoreele van de plaatsvervanging met scherpe kleuren afschilderen.

Zoolang er echter nog ministers van oorlog te vinden zijn, die de portefeuille aanvaardden, zonder die quaestie urgent te verklaren, zal het Nederlandsche volk in zijn vredesslaap blijven voortdormelen.

Laten zij, die de volksconscientie bespelen, laten de volksleiders, de toongevers op politiek gebied, toch tijdig bedenken dat, wanneer een vijand tuk op onzen handel en onze schoone koloniën de grenzen nadert, geene school met den bijbel, geen algemeen stemrecht, geene beschermende rechten, zelfs geene volle schatkist, maar alléén een krachtig leger, dat dierbaar kleinood, onze vrijheid, verdedigen kan.

Van 1871 tot en met '84, dus in 14 jaar tijd, was de jaarlijksche lichting miliciens gemiddeld sterk 10883 man. Onder hen waren gemiddeld 1683 plaatsvervangers en 603 nummerverwisselaars dus 2286 man, die den heiligsten plicht, die op den burger rust, nl. de geschiktheid te verkrijgen, zijn vaderland in de ure des gevaars te kunnen verdedigen voor geld afkochten.

Geloofst gij niet met mij, dat bij persoonlijken dienstplicht een groot deel van die plaatsvervangers zich voor Indië zouden verbonden hebben? Doch wil men op den duur zeker zijn, ook wanneer een voldoende aantal vrijwilligers beschikbaar is, dat de werving voor Indië voldoende vruchten draagt, dan moet in het lot en de toekomst van den Indischen soldaat verbetering worden gebracht.

De hooge handgelden moeten worden verminderd. Daardoor lokt men op den duur slechts avonturiers. Wij hebben behoefte aan Hollandsche jongens, die de betrekking van soldaat verkiezen, of kiezen, omdat hun daarin eene goede toekomst wacht.

In de allereerste plaats moet de soldij van het kader worden verhoogd; die bedraagt thans zelfs minder dan die van hunne ranggenooten van het leger h. t. l., zoodat de noodzakelijkheid van dien maatregel geen betoog behoeft.

Maar ook in het materieel bestaan van den gewonen soldaat moet verbetering worden gebracht en hem door een flink materieel leven vergoed worden, wat hij in Indië altijd mist, ik bedoel den omgang met zijn stand, de burgerij. Ik eisch geen overdadig voedingstarief, maar alleen eene vermeerdering van het ration vleesch en door eene geringe verhooging der soldij de mogelijkheid om in de menage meer afwisseling te brengen.

Wordt aan die eischen voldaan en daarenboven tegen incompleet, waardoor de wachtdienst drukkend zwaar wordt, gewaakt, dan acht ik het lot van den Indischen soldaat in den tegenwoordigen tijd in alle opzichten goed.

Over het algemeen worden daarvan voorstellingen gegeven, waarbij alleen de donkere zijde in het licht wordt gesteld.

Velen achten het zelfs zeer natuurlijk, dat de man uit heimwee en teleurstelling aan den drank raakt en zijne gezondheid en krachten te gronde richt. Dit is eene onjuiste voorstelling.

De Indische kazernes zijn over het algemeen zeer goed.

Wanneer de groote kampementen in de binnenlanden, die in de 2^e en 3^e militaire afdeeling en in Sumatra's westkust hunne voltooiing naderen, gereed zijn, dan is verreweg het grootste gedeelte van onze veld- en depotbataillons uitstekend gekaserneerd.

Ruime luchtige dagverblijven geven den man de gelegenheid

zich ook buiten de kantine gezelligheid te verschaffen, die hij ook vinden zal, wanneer het aantal vreemdelingen van slecht gehalte uit het leger verdwenen is. Hij zal zich dan weer „te huis” gaan gevoelen, wat thans het geval niet is.

De landstreek, waar die kazernes worden opgericht, is majestueus schoon, het klimaat heerlijk, de gelegenheid tot schoone militaire marschen, aangename wandelingen elders moeielijk beter te vinden. Wel is waar, mist de Indische soldaat den omgang met de burgerij, waaruit hij afkomstig is, vooral die met Europeesche vrouwen, doch die laatste levert hier ook niet veel heil op en de omgang met eene Indische huishoudster, die in de chambrée getolereerd wordt, maakt het materieele leven van hen, die slag hebben met die vrouwen om te gaan, lang niet verwerpelijk.

Vooral van de toekomst van den soldaat zou ik een onderwerp van bijzondere zorg wenschen te maken. Het gagements-reglement eischt herziening niet alleen in het belang van den man, maar ook in dat van de schatkist.

Dat men na 12 jaren effectieven dienst een gagement geeft, acht ik goed, maar die gagementen zoude ik niet wenschen te verhoogen. De gagementen voor eenen diensttijd beneden de acht jaar moeten m. i. worden afgeschaft, behoudens het geval dat voortdurende ongeschiktheid het gevolg is van verminking en verwonding door den strijd of rechtstreeks van geboden dienstverrichtingen. Die gagementen voor eenen diensttijd, dikwerf van niet meer dan een paar jaar, bezwaren de schatkist en scheppen een groot aantal ontevreden ledigloopers. Ook in de bepalingen op het toekennen van tijdelijk gagement moeten veranderingen worden gebracht, en dit niet worden gegeven, wanneer de man geschikt is door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien.

Aan de Chefs der ministerieele departementen in Nederland en aan de directeurs van algemeen bestuur in Indië zoude een bepaalde last moeten verstrekt worden, om voor sommige betrekkingen zooals bij de politie, recherche, rijksveldwacht, e. m. d. de gegageerden, die met een certificaat van bijzonder goed gedrag de gelederen verlieten, bij voorkeur in aanmerking te

brengen. Op den Staat rust de plicht, om Neerlands zonen, die hun leven veil hadden voor den dienst van het vaderland boven anderen te bevoordeelen. De gagementen na 20 jaren effectieven dienst zou ik wenschen te verhoogen en wel tot

450	voor een soldaat
475	" " korporaal
525	" " sergeant en fourier
575	" " sergeant-majoor
en 650	" " adjudant-onderofficier.

Hierdoor zoude het beginsel worden gehuldigd, dat de man die zijne beste levensjaren aan den militairen dienst heeft gewijd en wiens lichaam zeer zeker grootendeels zal versleten zijn, op eenen onbezorgden ouden dag een bepaald recht heeft.

Bij afkeuring voor den dienst tusschen de 12 en 20 jaren moeten met het aantal dienstjaren, evenredige gagementen worden toegekend.

Tegenwoordig geldt de bepaling, dat na 12 jaren dienst een levenslang pensioen kan verdiend worden, ook al is die diensttijd afgebroken door een verblijf van hoogstens een jaar buiten de gelederen.

Met andere woorden: na expiratie van het zesjarig verband kan de man paspoort naar Nederland vragen, op gouvernementskosten een reisje doen, negen maanden zonder eenige inkomsten rondloopen, om daarna wederom te teekenen zonder dat zijn verloopende dienstjaren bij de berekening van zijn gagement verloren gaan.

Zeër zeker zijn die zeereizen en dat verblijf in Nederland voor de gezondheid van velen goed; men is in de gelegenheid familie en vrienden eens weer te zien en doet weer frissche krachten op, maar.... de militaire waarde van de meesten vermeerderd door die tusschenperiode er niet op en daarenboven acht ik die bepaling te weelderig, zou ik bijna zeggen, voor een Staat, die zijne vrijwillig dienende soldaten zoo hoog noodig heeft. Aan de andere zijde zoude het hard en ook niet in het belang van den Staat zijn, om den Indischen soldaat wiens diensten het lichaam spoedig uitputten, de gelegenheid te benemen om in het vaderland weer eens op krachten te komen.

Ofschoon een verklaard tegenstander van de Oprichting eener Indische Brigade, waartoe in beginsel door de Volksvertegenwoordiging besloten is, zou ik toch eenig verband willen brengen tusschen de legers in Nederland en de Kolonie.

1°. door het invoeren van gemengde dienstverbintenissen, d. i. door toe te laten, dat een gedeelte van het verband, na een zeker aantal dienstjaren in Indië, bij het leger in Nederland wordt uitgediend en 2°. door de imperatieve bepaling, dat de soldaat, die vóór de expiratie van zijn verband tijdelijk ongeschikt wordt voor den dienst in Indië maar volkomen in staat is, zijn dienst in Nederland te verrichten, tijdelijk bij het leger h. t. l. overgaat.

Bij voorbeeld: een soldaat zou zich moeten kunnen verbinden voor Indië, of voor Indië en Nederland.

Beide dienstverbintenissen worden voor niet minder dan acht jaar aangegaan.

Bij een verband uitsluitend voor Indië moet de man bij expiratie van zijn verband zich reëngageerende, desverlangd gedurende een à twee jaar bij het Nederlandsche leger kunnen overgaan. Wordt zulk een soldaat vóór de expiratie van zijn verband tijdelijk ongeschikt voor den dienst in Indië, dan wordt hij naar Nederland gezonden, om daarvoor geschikt zijnde, bij het leger te worden ingedeeld.

Bij het aangaan van een gemengd verband moet de man het aantal jaren opgeven dat hij in Indië en bij het Nederlandsche leger wil dienen, onder de nadrukkelijke bepaling, dat de dienstdtijd in Indië aanvangt, dat hij daar minstens vier jaar en bij overgang bij het Nederlandsche leger gedurende een zelfden tijd moet blijven, en dat hij bij oorlog in Indië ten allen tijde voor den dienst aldaar beschikbaar moet zijn. Vrijwilligers van beide categoriën moeten bij een of twee daarvoor aangewezen korpsen van het Nederlandsche leger worden ingedeeld, die in den aanvang eene vlottende sterkte zullen hebben, welk sterktecijfer echter na verloop van eenige jaren vrij stabiel zal worden. De commandanten dier korpsen moeten in correspondentie kunnen treden met den minister van koloniën, natuurlijk langs den hierarchieken weg. Bij berekening

van den dienstdtijd staan twee jaren dienst bij het Nederlandsche leger gelijk met één jaar Indischen dienst. Ik geef dit denkbeeld slechts in ruwe trekken aan, maar beoog daarmede geen nuttig arbeidsvermogen voor het leger verloren te doen gaan, en vorm eene reserve van soldaten, die bij het uitbreken van een oorlog in Indië tot aanvulling der abnormale verliezen of tot tijdelijke versterking kan dienen en die zoowel in vredes- als in oorlogstijd het leger h. t. l. ten goede komen.

Bij de bovenbedoelde korpsen moeten geene miliciens worden ingedeeld, maar deze geheel uit vrijwilligers worden samengesteld.

De werving voor het Indische leger moet verder niet meer onder het Departement van Oorlog maar onder dat van Koloniën ressorteeren. Het is in alle opzichten verkeerd, dat de werving voor een leger, waarmede de minister van oorlog geen de minste bemoeienis heeft onder de hoogere leiding van die autoriteit geschiedt. De scherpe afscheiding, die tusschen de belangen van beide legers bestaat moge worden afgekeurd, te loochenen valt zij niet, en hoe gewenscht het wellicht ware, dat er in stede van afscheiding een innig verband bestond tusschen de ministeriën van 's lands verdediging, zoolang de toestand niet veranderd is, blijft het noodig aan den daarvoor verantwoordelijken minister de belangen der aanvulling van het Indische leger toe te vertrouwen.

Harderwijk *moet* verder als werfdepot voor Nederlanders zoo spoedig mogelijk worden losgelaten en in een of twee onzer groote garnizoensplaatsen depots voor de werving worden opgericht, die gecommandeerd moeten worden door een gepensionneerd Indisch officier en verder uit een kern van manschappen en bruikbaar, afwisselend (uitgezonderd het administratieve kader, dat niet moet verwisselen) Indisch kader bestaan waaraan luitenants met verlof, tijdelijk worden toegevoegd.

De commandanten dier korpsen moeten zich rechtstreeks verhouden tot den Chef van het Bureau militaire zaken van het Departement van Koloniën en aan dezen een gepensionneerd Indisch officier worden toegevoegd, die speciaal belast wordt

met alles wat op de werving en de aanvulling van het Indische leger betrekking heeft.

Reeds dadelijk moet eene regeling worden getroffen, dat de uit Indië terugkeerende met een briefje van ontslag of paspoort letter B ontslagen militairen, en degenen die herwaarts worden gezonden, om een vonnis te ondergaan, volstrekt geene aanraking meer hebben met de werfdepots.

Dit zoude ook zeer gemakkelijk te voorkomen zijn. Wanneer dicht bij de aanlegplaatsen van de stoombooten der Maatschappij Nederland en van den Rott. Lloyd eenvoudige gebouwen werden opgericht, waar die militairen tijdelijk doch voor zeer korten tijd konden logeeren, zoude daar een bewakingsdetachement kunnen gestationneerd worden en een gepensionneerd Indisch officier met eenig administratief kader worden belast met het in ontvangst nemen dier terugkeerende militairen. Hij zou zoo spoedig doenlijk met hen kunnen afrekenen en hen naar hun bestemmingsplaats dirigeren.

Maar nog eens: Harderwijk moet verlaten worden. Hoe uitstekend de commandant van het werfdepot moge zijn, — de plaats is in hooge mate impopulair.

De lagere burgerklasse maakt er eene industrie van om de nieuw aangeworvenen zoo spoedig mogelijk van hun handgeld te ontlasten. Ouders *schrikken* van het denkbeeld dat Harderwijk immer opwekt! Die kwade naam kan niet meer worden uitgewischt. De kazernes kunnen voor andere doeleinden worden gebruikt, maar het zou onuitsprekelijk veel goed doen, indien de naam Harderwijk voor goed van de dienstneming voor het Indisch leger werd losgemaakt.

Verder moet alles worden gedaan, om de eerste indrukken bij de indiensttreding gunstig te maken. Een kranig, tactvol commandant aan het hoofd van het depot, flink kader, ruime kazernes, een goed muziekkorps, een nette uniform en strenge discipline. Is aan die eischen voldaan, dan zal een langer verblijf bij het depot den man in militaire waarde doen toenemen. Sprak ik daar juist van de noodzakelijkheid om de manschappen, die op oneervolle wijze het leger verlaten, niet bij het werfdepot

te brengen, maar op eene andere plaats uit den dienst te ontslaan, daarentegen moeten zij, die gegageerd zijn, om gezondheidsredenen in Nederland terugkeeren of bij het leger h. t. l. een gedeelte van hun verband moeten uitdienen, in detachementen vereenigd en vooral, wanneer zooals in de laatste jaren veel oorlogsgevaar doorleefd is, bij hun terugkeer met hulde worden ontvangen. Niemand is meer overtuigd dan ik, dat de kranige bevelhebbers, die ons op Atjeh hebben aangevoerd de sympathie van Nederland ten volle verdienen en de hulde hun betoond bij hun terugkeer in Nederland werd door het Indische officierskorps diep gevoeld, innig gewaardeerd; maar o! mijne heeren er kwamen zoovele dappere *soldaten* terug, die gedurende die moeilijke jaren op zoo schitterende wijze hunnen plicht deden en hoe werden die ontvangen? Het is zoo moeilijk voor den soldaat dat hooggeschatte ridderkruis te verdienen. Van velen werd toch zulke zware inspanning gevorderd; door velen zulke gewichtige diensten bewezen!

Daarom zou het hun zoo goed doen, bij terugkeer in het vaderland met muziek binnen gehaald te worden en uit de toejuichingen bij hunne ontvangst de overtuiging te erlangen, dat het eervol is 's Konings uniform te dragen, dat het Vaderland hun dankbaar is en dat het bloed in den dienst van vorst en vaderland gestort een offer is van hoogere orde, dat niet, door wat laag staat, met liefde kan worden gebracht.

Ziet thans de aankomst van . . . een troep . . . kolonialen.

't Is helaas maar al te waar, dat van die repatriëerenden onwaardige sujetten een groot deel uitmaken.

Maar waarom niet het kaf van het koren gescheiden?

Onder hen is zoo menig soldaat, die jaren lang patrouille liep, blootgesteld aan de aanvallen van eenen hardnekkigen vijand of van door het civiel bestuur gecreëerde en gepatenteerde verraders.

Wanneer deze dan eindelijk het moederland terugzien, met angst en spanning het uur zien naderen, dat hen terugbrengt in het ouderlijk huis, het oogenblik, dat zij tot hunnen ouden vader, hunne moeder, die zoovele angsten uitstond, zeggen kunnen: vader, moeder ik heb mijn plicht gedaan — gelooft

gij niet dat het die brave mannen diep zou treffen, wanneer ze bij die aankomst met eigen oogen zagen, dat het vaderland hen eert, en dat eene korte welsprekende rede van den garnizoens-commandant in die harten snaren zoude roeren, waardoor moed en kracht tot edele daden worden opgewekt!

Daarenboven het zoude zoo politiek zijn, onze terugkeerende soldaten te vieren!

En nu nog een voornaam punt. Om den lust tot dienstneming aan te wakkeren, moet een betere uniform worden ingevoerd.

Het is mij niet bekend, wien de eer toekomt eene zekere hoeveelheid kleedingstukken bij elkaar te hebben gebracht, zoo leelijk en smakeloos als de uniform van den Indischen soldaat is.

Wanneer die kleedingstukken nog doelmatig waren, dan zoude althans aan één eisch zijn voldaan. Maar behalve de kapotjas, die leelijk is en de schoenen zijn alle uniformstukken in hooge mate ondoelmatig.

De kwartiermuts, zoowel in zijn model- als buitenmodel-vorm is voldoende, om den daarmede versierden soldaat iets typisch gemeens te geven. Voor de officieren is het zelfde model getrouw behouden, zelfs moet het voor groot tenue dienen; met de rangen neemt de breedte van het galon toe dat in den kolonels-rang $\frac{3}{4}$ van de hoogte van de pet inneemt. Hadden onze generaals geen ander hoofddeksel, ongetwijfeld zoude het galon hoog boven de pet uitsteken. Nu moge dat goud schitterend zijn, zeer zeker is het smakeloos.

Te velde is de kwartiermuts in de tropische zon schier onbruikbaar, door dat de nek, het gevoeligste deel, hoegenaamd niet beschermd is en het hoofd broeit, daar de donkere stof de warmte absorbeert en voor de ventilatie niet voldoende is gezorgd.

De tunique en pantalon van katoen zijn in de zon uiterst warm en beschutten 's nachts niet tegen den kouden wind; in den aanvang geeft de blauwe kleur zeer af, zoodat een rekrut, na aankomst in Indië meestal zwaar transpirerende, er onoogelijk uitziet; na eenige malen gewasschen te zijn, blijven die kleedingstukken wel afgeven, maar vertoonen daarenboven alle nuances die van vuilwit en blauw zijn samen te stellen. Als ik hier een koloniaal zie rondloopen, die gedurende den laatsten tijd

zijne vrienden en vriendinnen van zijn handgeld heeft onthaald, die door het dragen van buitenmodel kledingstukken, eene schitterende horlogieketting en een vuil grauw boord boven de jas, zijne onweerstaanbaarheid bij de schoone sexe tot een maximum heeft trachten op te voeren, dan komt bij mij steeds het denkbeeld op: 't Is toch niet onnatuurlijk, dat menige moeder zegt:

„Neen keloniaal, mot m'n zeun niet worden.”

Maar weldra zal Goddank daarin verandering komen. Op de begrooting van '85 is eene belangrijke som voor de invoering van eene nieuwe uniform uitgetrokken. In serge is een uitstekende stof voor jas en pantalon gevonden, zoodat met vertrouwen kan verwacht worden, dat officieren en manschappen weldra eene nette en voor een tropisch klimaat doelmatige uniform zullen hebben.

En hiermede ben ik aan het laatste gedeelte van mijne reeds te lange voordracht gekomen.

Ik heb gezocht naar middelen om bij het Nederlandsche volk de dienstneming van het Indische leger populair te maken.

Maar met al die middelen, al kwamen de gewenschte veranderingen onmiddellijk tot stand, zal het voorgestelde doel nog niet zijn bereikt. Er schuilt in de Hollandsche *maatschappij* een kwaal, die vooraf moet worden uitgeroeid. Die kwaal zit diep, en het is moeielijk haar naar waarheid te omschrijven zonder zich schuldig te maken aan overdrijving, of den schijn op zich te laden partijdig te zijn.

Alleen de overtuiging, dat in deze vergadering, die immer de belangen van het Indische leger voor oogen heeft, mijne woorden weerklink zullen vinden, geven mij den moed openhartig te spreken.

Toen ik na eene jarenlange afwezigheid in het vaderland terugkeerde, ben ik door de kameraden van het Nederlandsche leger, door kennissen en vrienden met de meeste voorkomendheid en jovialiteit ontvangen. 't Waren dus geene persoonlijke teleurstellingen, die mij bij het waarnemen der toestanden bitter stemden. Toch trof mij diep en treft mij nog dagelijks, hoe

weinig bekend, hoe weinig bemind onze schoone koloniën zijn bij het Nederlandsche volk, hoe weinig hecht de band is, die het vaderland aan zijne koloniën verbindt. Bij de lagere klassen bestaat een bepaalde tegenzin voor het dienstnemen bij het Indische leger. Men beschouwt de kolonie als een soort ballingsoord, voornamelijk bestemd voor losbandigen en avonturiers. Er was een tijd dat de Regeering die denkbeelden sanctioneerde door de tuchthuizen open te stellen voor de aanvulling van het Indische leger. Die tijd ligt verre achter ons; de bepalingen, dus het papier, eischen voor alles goed gedrag, maar zoolang die bepalingen nu en dan verkracht worden door het leger aan te vullen met de onwaardigste sujetten, is dat diep ingewortelde denkbeeld bij ons volk niet uit te roeien.

En vraagt men, hoe moet dat gebrek aan sympathie voor Indië bij het Nederlandsche volk verklaard worden, dan antwoord ik, dat is de schuld van de Regeering, van de hoogere klassen der maatschappij, de schuld van ons allen. Dankbaar erken ik, dat de Regeering in de examen-programma's voor de onderwijzers de kennis van de Indische koloniën verplichtend heeft gesteld en die in het leerplan der openbare scholen heeft opgenomen; maar toch constateer ik het feit, dat aan dien eisch in de praktijk niet de hand wordt gehouden. Ondervraagt uwe zonen, leerlingen van scholen van uitgebreid lager onderwijs, ja van de 1° en 2° klasse van de middelbare scholen, en gij zult verbaasd zijn over hun onkunde in de geschiedenis en aardrijkskunde van N. Indië. Zij zullen u geleerde verhandelingen leveren over den horizontalen vorm en den verticalen bouw van Rusland, Turkije enz., de rijken van Europa opnoemen met steden, bergen, rivieren, kapen, golven, voortbrengselen en regeeringsvorm, maar veelal verwarde noties hebben over de ligging van Batavia, de verdeeling van Java, om van andere eilanden niet te spreken. Onze Hollandsche jongens moeten worden opgevoed in het besef dat Nederland zijn betekenis in de rij der staten aan zijne koloniën heeft te danken, dat de energie van hunne voorvaderen dien schoonen rijken schat heeft weten te bemachtigen, dat bij het moeilijker worden van the struggle for life in het eigen land daar ginder nog een ruim

arbeidsveld open ligt, dat aan de andere zijde van den Oceaen voor elk energiek jongeling een werkkring is weggelegd, die hem tot eer en aanzien kan brengen.

De Nederlandsche jongens moeten van hunne prille jeugd leeren, dat die koloniën een integreerend deel van Nederland zijn, dat de Indo-Europeanen bewoners zijn van hetzelfde Rijk, daar leven en strijden voor hetzelfde doel, voor hetzelfde vaderland, voor denzelfden vorst.

Gebrek aan belangstelling in, aan kennis van, Indië vindt men schier overal in de maatschappij terug. Het is eene uitzondering dat iemand naar Indië gaat, wanneer de financieele moeilijkheden zijner ouders hem daartoe niet dwingen en onze meer gegoede families, onze hoogere standen, zien hunne zonen liever jaren lang solliciteeren naar de meest nederige betrekking in het vaderland, dan hun vergunning te geven in „den Oost” een werkkring te zoeken.

De bespreking van koloniale aangelegenheden is in Nederland het uitsluitend en door niemand betwiste recht van eenige zoogenaamde Indische specialiteiten. In de tijdschriften vindt men steeds van hunne hand artikels over de koloniën en in onze dagbladen vindt men ellenlange brieven over de toestanden van alle landen van Europa, maar wordt aan het „Indisch nieuws”, brokstukken uit Indische couranten, meest personalia, slechts een klein plaatsje gegund, en ten einde niet te veel ruimte in te nemen, vaak met kleinere letter gedrukt. De redacteurs begrijpen zeer terecht, dat uitgebreide beschouwingen over de koloniën geene belangstellende lezers zouden vinden. Gesprekken over Indië worden meestentijds alleen uit beleefdheid getolereerd, veel belang stelt men er niet in, en over het algemeen is eene introductie van „mijnheer”, maar vooral van „mevrouw”, komt uit „den Oost” niet bevorderlijk om de zucht naar intieme kennismaking sterk te prikkelen. De grootere traktementen worden door velen, gelukkig de minder ontwikkelden, met naijver beschouwd en die jaloesie uit zich in stekelige gezegden, die wederom hoofdzakelijk uit gebrek aan kennis van maatschappelijke toestanden voortspruit. En dat gebrek aan kennis en aan belangstelling om te leeren kennen is schering en inslag

overal waar die vooroordeelen bestaan. En toch is er geen enkel argument aan te voeren om dat gebrek te rechtvaardigen.

Onbekend maakt onbemind, en door het gebrek aan sympathie verslapt de band, die sterk moest zijn, de band die twee deelen van hetzelfde geheel innig moest verbinden.

Ik beweer niet, dat er geene redenen zijn aan te voeren voor de mindere sympathie, die Indische menschen van de zijde van het gros van het Nederlandsche publiek ondervinden, ik weet dat velen uit Indië teruggekeerd, dwaze eischen aan dat publiek stellen en hunne teleurstelling op onheusche wijze te kennen geven, maar juist uit het gebrek aan kennis en waardeering vloeit het misverstand voort en de afscheiding van twee maatschappijen, takken op denzelfden stam geënt.

Wanneer de Indische kolonie meer als eene schoone en rijke, al is het wat verafgelegen provincie van het Koninkrijk der Nederlanden werd beschouwd, wanneer een ieder inzag, dat waar hier het arbeidsveld beperkt is, het daar nog braak ligt en schatten verbergt, wanneer ook de Regeering alles in het werk stelde om onze koloniën te leeren kennen bij de jeugd en bij het volk, dan zouden Nederlands zonen althans verkiezen in Indië soldaat te zijn, boven bedeed te worden als armen in het Vaderland.

Uit een onlangs verschenen verslag blijkt dat in 1882 door de gemeentebesturen rechtstreeks werden ondersteund, 4504 hoofden van huisgezinnen en 5181 eenlopende personen, en door particuliere instellingen van liefdadigheid 120568 hoofden van huisgezinnen en 62882 eenlopende personen of totaal 125072 hoofden van huisgezinnen en 68063 eenlopende personen en niettemin moeten wij allerlei ongeoorloofde kunstgrepen toelaten om in staat te zijn eenen Inlandschen vijand met grooten moed en doodsvrachting doch zeer primitieve bewapening ten onder te brengen.

Cortes en Pizarro veroverden met een handvol dappere landgenooten twee keizerrijken en vielen legers van tien duizenden aan; wij hebben dikwerf moeite gehad met duizenden Europeanen de Atjehers op een afstand te houden.

Mijne Heeren, daarin moet en kan eene verandering komen. Het Nederlandsche officierskorps gaf reeds aan het Nederlandsche volk een schitterend voorbeeld.

Na het mislukken van de eerste expeditie in 1873 vroegen onmiddellijk een groot aantal officieren om bij het Indische leger te worden gedetacheerd.

Zij vroegen dat uit vaderlandsliefde. Dat getuigde hun moed, hunne toewijding, hunne zelfverloochening.

Velen vonden den dood op het slagveld; hunne namen zijn geboekt in de annalen van het leger, zij zijn diep gegrift in de harten hunner Indische kameraden. Maar even als het dringend noodig wordt in het Nederlandsche volk het bewustzijn op te wekken, dat elk vrij man in de ure des gevaars gereed moet zijn zijn Vaderland te verdedigen en zich voor dien strijd moet voorbereiden, even noodzakelijk is het dat de liefde voor de koloniën toeneemt, en daarmede de lust om daar ginds een bestaan te zoeken, in het verre Oosten een den vrijen man waardig werk te vinden.

Bij onzen Oostelijken nabuur wordt de zucht naar koloniën al sterker, Engeland is op dat gebied nimmer te verzadigen en de Nisero geschiedenis (door den Heer Van Kesteren in den Indischen Gids zoo uitmuntend geschetst), toont duidelijk dat de machtige Brit weinig opziet tegen de middelen om zijn doel te bereiken, zoo dat het gevaar nabij kan zijn, hoe weinig dit wordt vermoed.

Laat elke eventualiteit Nederland voorbereid vinden zijn schoone bezittingen in Indië te verdedigen. Dit is onmogelijk zonder een krachtig Indisch leger, en dat leger bezit geen kracht zonder kern van *Hollandsche* soldaten, zonder een vast deugdelijk stelsel van aanvulling.

Laten wij trotsch zijn op onze bezittingen, en onzen trots door daden toonen.

Die koloniën zijn zoo heerlijk schoon. Prof Veth begint zijn werk over Java:

„Onder de eilanden van den Indischen Archipel, die zich, volgens de schilderachtige uitdrukking van een bekend schrijver, als een gordel van smaragd om den evenaar slingeren, is Java

niet het grootste: het wordt in dit opzicht door Borneo, Nieuw-Guinea, Sumatra en Celebes overtroffen; maar het is in schier ieder opzicht het gewichtigste. Het heeft de merkwaardigste lotwisselingen ondergaan, is het tooneel geweest der belangrijkste gebeurtenissen, bevat de schoonste gedenkteekenen van voorbijgeganen luister. Het voedt alleen eene talrijker bevolking dan al de andere eilanden van Insulinde te zamen, eene bevolking zoo dicht op een gedrongen als slechts in de meest bevolkte landen van Europa het geval is. Het wedijvert in natuurschoon met de meest bevoorrechte landen van den aardbodem, steekt Zwitserland naar de kroon door de majesteit zijner ontzagwekkende berggevaarten, streeft het Skandinavische Noorden op zij door de pracht zijner wouden en watervallen, kan zich met Italië meten in de bekoorlijkheid zijner romantische dalen, en overtreft al die landen te zamen door de huiveringwekkende schoonheid der tooneelen van verwoesting, door zijne twintig dood- en verderfbrakende vuurmonden aangericht. Het dankt aan de mildheid der natuur en den noesten arbeid zijner bevolking een grooteren schat van nuttige voortbrengselen, dan wellicht eenig ander land van gelijke uitgestrektheid kan opleveren, en is door zijne rijstvelden de korenschuur der Indische eilanden, door zijne koffietuinen en suikerplantages de bron, waaruit Nederland zijn rijkdom put. Het is voor ons Nederlanders, zijne gelukkige bezitters, van zoo onschatbare waarde, dat wij ons het behoud onzer nationale welvaart, ja zelfs van onze gansche nationaliteit, nauwelijks zonder het behoud van Java kunnen voorstellen, terwijl wij ons bijna over het verlies aller andere eilanden van ons Indisch rijk zouden kunnen troosten, indien dit slechts met het voortdurend rustig en voordeelig bezit van Java bestaanbaar was."

Laat het behoud van Java een onzer heiligste plichten zijn.

De Voorzitter. De spreker heeft door zijne voordracht de vergadering ten zeerste aan zich verplicht.

Het bestuur stelt er een eer in, bij de regeling der spreekbeurten voor dezen winter de aandacht op den heer de Wijs te hebben gevestigd en de heer de Wijs heeft een goede daad ver-

richt door het verzoek van het bestuur aan te nemen en hier eene spreekbeurt te vervullen.

De zekerheid moet zich bij hem gevestigd hebben eene belangrijke bijdrage te hebben geleverd omtrent den treurigen toestand, waarin de aanvulling van het Nederlandsch-Indisch leger verkeert. Tal van gegevens zijn door hem medegedeeld en do vele cijfers door hem genoemd, werden zoodanig in de voordracht gevlochten, dat zij de dorheid niet hebben meegebracht, waartoe zij allicht aanleiding geven.

Niet alleen is de vergadering hem dankbaar voor zijne geleverde gegevens, maar ook voor de wijze van inkleeding, voor de warmte van zijne voordracht, waardoor hij getoond heeft dat het onderwerp, dat hij zich ter behandeling heeft gekozen, voor hem van den hoogsten ernst was.

Ik stel thans voor de vergadering voor eenige oogenblikken te schorsen.

De vergadering hervat zijnde, opent de VOORZITTER de besradselagingen.

De heer BURGERS. Met algemene instemming zal zeker gehoord zijn wat door den geachten spreker is gezegd in het belang van de werving. Het gewicht van de zaak is van dien aard, dat zeker ieder, die met het leger in betrekking staat, daarover zijne denkbeelden heeft laten gaan, maar daarbij zal men ook steeds gestuit zijn op onzen volksaard, want onze natie is geen militaire natie.

Het voornaamste hulpmiddel, door den geachten spreker aangevoerd om in het bestaand gebrek te gemoet te komen, is de verplichte militaire dienst. Nu is het zeker dat, wanneer die kon worden ingevoerd, dit zeer zou zijn in het voordeel van het leger. Maar hoe lang is men daarmee niet reeds bezig en toch is het tot dusver niet gelukt. Ik meen dus dat er meer dadelijk werkende maatregelen moeten genomen worden, die het volk er toe kunnen brengen dienst te nemen in het Indisch leger.

Onder die middelen behoort in de eerste plaats een beter uniform. Hier bij het Nederlandsch leger ondervindt men het

dat bij de corpsen, die het best gekleed zijn, ook het minst gebrek is aan vrijwilligers. Een beter uniform voor het Indisch leger zou daarbij ook zeer goed werken.

Een tweede punt zijn de handgelden. Zeker ligt er iets onzedelijks in de menschen door geld tot dienstnemen te lokken, maar dikwerf wordt dat geld ook zeer nuttig besteed. Ik zou er dus niet voor zijn het handgeld in te krimpen. In de meeste gevallen wordt door onze Hollandsche jongens van het handgeld veel besteed ten nutte van de familie en ter afdoening van oude zaken.

Ziedaar slechts een paar punten; mijne bedoeling was geenszins eenige op- of aanmerking te maken; ik heb door die enkele woorden alleen een bewijs van sympathie willen geven voor het door den Spreker behandeld onderwerp.

De heer PEL. Zeer zeker hebben wij allen met de meeste belangstelling den geachten Spreker zijn gewichtig onderwerp op eene voor zijne hoorders boeiende wijze hooren behandelen.

Volkomen meester van zijn onderwerp sprak hij met eene overtuiging, die naar ik vertrouw weinig tegenspraak zal ondervinden.

Toch meen ik één punt uit Sprekers rede, dat mijne aandacht bijzonder heeft getrokken, niet onopgemerkt te mogen laten.

De geachte Spreker heeft allen opgenoemd, die voor het aanwerven voor het Indische leger gerechtigd zijn, en daarbij gewezen op hen die, uit den aard hunner betrekking of positie invloed kunnen oefenen op het al of niet slagen van die werving; en moge spreker het al niet ronduit hebben gezegd, toch gaf hij te verstaan, dat als de corpscommandanten en andere chefs bij het Nederlandsche leger de werving voor het Indische leger al niet tegenwerken, zij toch ook volstrekt niet medewerken om haar aan te moedigen.

Deze bewering brengt de chefs van het Nederlandsche leger onder de verdenking dat zij tekort schieten in het betrachten van hun plicht, wanneer het de van hoogerhand bevolen aanmoediging der werving voor het Indische leger geldt. Het ligt

op mijn weg om met kracht hiertegen op te komen. Nog niet lang geleden behoorde ook ik tot die chefs, en gedurende vele jaren had ik het voorrecht tal van chefs van verschillende rangen onder mijne bevelen te hebben; en van die allen heb ik de overtuiging dat zij, wanneer de uitnoodiging daartoe was geschied, met den meesten ijver de Indische werving bevorderlijk waren. Met den meesten ernst durf ik tegenspreken dat het aanmoedigen daartoe geschiedt op de door Spreker voorgestelde wijze, door den soldaten toe te voegen: „jongens, jullie „hebt toch geen lust om naar de Oost te gaan?” Integendeel de corps- en garnizoenscommandanten, de chefs in het algemeen, van hoogerhand daartoe aangeschreven, brengen bij corps- of garnizoensorder de voorwaarden tot en de voordeelen verbonden aan eene verbintenis bij het Indische leger ter kennis van hunne ondergeschikten, voor zooveel noodig, met aanbeveling om de daartoe betrekkelijke werving aan te moedigen. De taak der uitvoering is dan voornamelijk die van de compagniescommandanten. En nu kan het waar zijn dat voorheen, in het verre verleden, compagniescommandanten werden aangetroffen, najverig onderling met betrekking tot het meerdere of mindere aantal vrijwilligers bij hunne compagnieën, en die het daarom aan het hart ging een vrijwilliger te moeten verliezen, ook dan als dit het gevolg was van zijn overgang bij het Indische leger. Sedert zeer geruimen tijd bestaat die kortzichtigheid niet meer; de veel ruimere denkbeelden, den tegenwoordigen officieren eigen, strekken daarvoor ten waarborg.

De chefs, de officieren van het Nederlandsche leger in het algemeen, hebben het Indische leger lief. Ook zij zijn trotsch op den roem van dit leger; met hart en ziel willen zij medewerken om het Indische leger in staat te stellen dien roem te blijven handhaven; daartoe is het noodig dat dit leger op eene voldoende sterkte worde gehouden; alleen het welslagen der werving maakt dit mogelijk, en daarom mag er niet aan worden getwijfeld dat de chefs en de officieren van het Nederlandsche leger met den meesten ijver die werving aanmoedigen en aldus medewerken om de eer van het brave Indische leger hoog te houden.

Het voorbeeld, door den geachten Spreker aangehaald, van onderofficieren, wier overplaatsing bij het Indische leger werd verzocht door hunne vaders, die weldra naar Oost-Indië zouden terugkeeren, en daarom tevens het verzoek deden, dat het aan hunne zoons worde vergund hen op hunne terugreis te vergezellen, en dat op dit verzoek eene weigering volgde, is voor mij zeer denkbaar, het bevreemdt mij niet. Meermalen toch tijdens mijne activiteit werd op last van het Hoofdbestuur de werving van korporaals voor het Oost-Indische leger tijdelijk geschorst, terwijl het ook gebeurde dat, wegens de tijdelijk mindere behoefte aan onderofficieren bij dat leger, aan de vele aanvragen van onderofficieren om er bij over te gaan, geen dadelijk gevolg kon worden gegeven. De namen der aspiranten werden dan met een volgnummer op eene lijst geplaatst, en naar gelang de behoefte het vorderde, gingen deze onderofficieren op hunne beurt bij het Indische leger over. En nu zullen de namen der onderofficieren, in het door spreker aangehaalde voorbeeld bedoeld, wellicht op die lijst niet zijn voorgekomen, en daáárom het verzoek tot hunne overplaatsing op een bepaald tijdstip zijn geweigerd, en terecht, omdat door het inwilligen van dat verzoek, de aanspraken van hen, die reeds vroeger eene overplaatsing hadden verzocht, zouden zijn tekort gedaan.

Ik ben ten volle overtuigd dat de geachte Spreker evenmin de chefs als eenig ander officier van het Nederlandsche leger heeft willen krenken, en dat zijne bedoeling het tegendeel is van wat men zou kunnen begrijpen uit de bewering dat die chefs, inplaats van de werving voor het Indische leger te bevorderen, haar veeleer tegenwerken, en dus handelende hun plicht verzaken.

De geachte Spreker, vertrouw ik, zal het mij daarom wel willen ten goede houden, dat ik mij gedrongen heb gevoeld tot spreken, waar het geldt de chefs van het Nederlandsche leger te vrijwaren voor eene verdenking, waarvan de opwekking ook buiten Sprekers bedoeling lag.

De heer VERSTEGE: Ik had eveneens mijne warme instemming willen betuigen met de voordracht van den heer de Wijs,

en kan mij in dat opzicht dus geheel aansluiten bij hetgeen door den vorigen spreker is gezegd.

Voor een degelijk debat over dit voor het Indische leger zoo belangrijk onderwerp, zou ik het wenschelijk hebben geacht indien wij vooraf kennis hadden kunnen nemen van deze voordracht, daar er talrijke punten in voorkomen, die ik gaarne „à tête reposée” had overwogen. Het uur is thans echter te ver gevorderd om al die punten te bespreken. Ik wil mij daarom tot enkele bepalen.

In de eerste plaats dan het handgeld. De heer de Wijs wil dit verminderen, maar daarentegen de toekomst van den soldaat verbeteren, ook door vermeerdering van zijn gagement. Ik vertrouw echter dat hij mij, op grond der daarvoor aan te voeren motieven, zal toegeven dat die vermindering, vooral in deze tijden, een minder gewenschte handeling zou zijn om tot het doel te geraken.

Wat betreft de invoering van den persoonlijken dienstplicht, onder de hier aanwezigen zullen er gewis weinigen zijn, die het daarmede niet met spreker eens zijn, maar zeker zal men ook met mij instemmen, wanneer ik zeg dat er helaas! nog langen tijd zal verloopen, vóór wij dien vromen wensch verwezenlijkt zullen zien, hoe dringend noodig de invoering van dit beginsel ook is, zoowel voor Nederland als voor zijne koloniën.

Zoolang die wensch echter on vervuld is, blijft ook het stelsel van plaatsvervang ing bestaan. Verminderde men nu het handgeld, dan zou de toevloed vooral van Nederlandsche vrijwilligers, voor het N.-I. leger nog minder worden, daar de *geldelijke* voordeelen aan de plaatsvervang ing verbonden, thans reeds veel hooger zijn dan het handgeld, dat bij dienstneming bij het N.-I. leger wordt uitgekeerd. Bovendien, met den heer de Wijs eens aannemende dat men er naar streven moet, om den Nederlander „uit vocatie” soldaat te laten worden in het N.-I. leger, en daarin ook geslaagd is, dan zal de zorg voor de toekomst, in dat geval al weinig gewicht in de schaal leggen, om het dienstnemen te bevorderen.

Ik geloof toch dat velen onzer „uit vocatie” de militaire loopbaan hebben gekozen, en dat wij bij het doen dezer keuze

weinig aan de toekomst hebben gedacht. En daarenboven is het eene zwakheid van den mensch, dat hij doorgaans meer belust zal zijn op een voordeel dat hij zich *dadelijk* verschaffen kan, dan op iets wat in eene verre en altijd twijfelachtige toekomst zijn deel zou kunnen worden. Hiermede wil ik echter volstrekt niet gezegd hebben, dat men daarom ook de toekomst van den soldaat niet zou moeten behartigen.

Naar aanleiding van hetgeen de heer de Wijs heeft medegedeeld over de eerlang te verwachten uniformverandering, wil ik voor het leger gaarne hopen, dat zij eindelijk een *feit* moge worden. Immers herinner ik mij nog uit mijn Luitenantstijd aan het Dept. van Oorlog, dus jaren lang geleden, dat er toen reeds voorstellen tot verbetering in dat opzicht werden overpeinsd. Toen reeds was het algemeen erkend en proefondervindelijk bewezen dat de kleeding zeer ondoelmatig was en het leelijke hoofddeksel daarvan nog het ondoelmatigste voorwerp was. Toen reeds bestond er eene rijke verzameling van allerlei modellen van hoofdtooisels, doch ik vermoed, dat die collectie er thans nog even bestoven zal uitzien, als in die lang vervlogen dagen. Laat ons dus hopen dat er nu *eindelijk* verandering moge komen in de kleeding en uitrusting ook van de officieren, die thans op expeditie gaande, zich in de eerste plaats van andere kleeding en wapenen moeten voorzien, niet uit weelde maar uit noodzaak.

Met betrekking tot de *gevolgen* der onvoldoende aanvulling van het N.-I. leger, bij al hetgeen de heer de Wijs daarover reeds heeft gezegd, wensch ik nog het een en ander te voegen, vooral omdat zij, die het lot van het N.-I. leger als 't ware in handen hebben, niet of veel te weinig beseffen dat door die onvoldoende aanvulling de grootste algemeene belangen, het leven onzer brave soldaten, de eer onzer vlag, zoowel als die der aanvoerders, op even roeklooze als immoreele wijze worden op het spel gezet.

Van het laatst van 1874 tot in den aanvang van 1876 chef van het Bureau Personeel bij het Dept. van Oorlog, terwijl de hier aanwezige Majoor Ramaer toen als Luitenant onder mij diende, was ik o. a. ook belast met de aanvulling van het bezettingskorps te Atjeh.

Reeds in 1875 moesten de hand- en reëngagementsgelden herhaaldelijk en aanzienlijk worden verhoogd, allerlei kunstmid- delen worden uitgedacht en in praktijk gebracht, om reënga- ment en werving, zoo in Indië als in Nederland, zooveel mogelijk te bevorderen. En terwijl officieren en soldaten van heinde en verre uit de kolonie moesten worden bijeengehaald, was men toch destijds reeds niet bij machte den militairen bevel- hebber, den lateren generaal Pel, steeds de aangevraagde troepen te zenden, noodig tot aanvulling der geleden verliezen, en om hem in staat te stellen de vereischte krijgsoperatiën te vol- voeren.

Hoe die aanvullingstroepen toen reeds bijna geheel onge oefend naar het oorlogsterrein *moesten* worden gezonden (tengevolge der geheel onvoldoende legersterkte) was algemeen bekend en weet ik door eigen ondervinding. Zoo woonde ik op zekeren morgen in December 1874, te Weltevreden de exercitiën bij van het 10^e Bat. Inf., dat ik niet lang te voren had verlaten. De oefeningen gingen over het algemeen slecht en bij het uitvoeren eener zeer eenvoudige beweging uit de Bataillonschool ontstond toen eene zoo schromelijke verwarring, dat het geruimen tijd duurde vóór de troep weder behoorlijk in rij en gelid was geformeerd. En hoe kwam dit nu? Eenvoudig omdat dit korps grootendeels was samengesteld uit officieren en manschappen, kort te voren *bijeengescharreld* uit bijna alle deelen van den wijden Archipel, ook van kleine buitenposten, waar zoowel aan officieren, onderofficieren als minderen de gelegenheid had ontbroken zich praktisch te oefenen in de voor velen toen nog nieuwe exercitiereglementen. Daarenboven waren er *reeds destijds*, zoowel bij het 10^e Bat. als bij de meeste korpsen van het leger een groot aantal manschappen geheel onbekend met de behandeling van het Beaumontgeweer. En nu meen ik te mogen vragen hoe men van een korps, waarbij alle eenheid en samen- hang, en alle oefening, zelfs op 't exercitieveld nog ontbreekt, waarbij officieren en manschappen elkander volstrekt niet kennen, hoe van zulk een korps kan worden verwacht, dat het met zelfver- trouwen en met moreel overwicht zal optreden, tegen een vijand, zooals de Atjeher reeds van den aanvang af getoond heeft to

zijn. Eene uitstekende bewapening baat immers niets daar waar alle oefening, zelfs van het gebruik van dat wapen, ontbreekt.

De verwarring op dien december morgen bij het 10^e Bat. waargenomen had op dat exercitieveld weinig te beteekenen, maar slechts weinige dagen later moest datzelfde korps naar Atjeh worden gezonden en nauwelijks aangekomen te Olch-leh, deelnemen aan de affaire tegen Longbattah, onder het opperbevel van den toenmaligen Kolonel Pel. Een ieder, die geen vreemdeling is in onze Indische krijgsgeschiedenis, herinnert zich nog hoe dapper en hardnekkig ook toen door de onzen is gestreden, maar tevens hoe groot de verliezen zijn geweest, daarbij vooral door het 10^e Bat. geleden, verliezen daarom vooral zoo smartelijk, omdat vele onzer gewonden toen in 's vijands handen gevallen en op jammerlijke wijze zijn afgemaakt.

Het doel door den Opperbevelhebber met de operatiën tegen Longbattah beoogd, werd wel is waar volkomen bereikt, maar als zeker mag men aannemen, dat het aantal offers aan onze zijde belangrijk minder zou zijn geweest, indien het 10^e Bat. beter geoefend ten strijde had kunnen gaan. Zoo is in de geschiedenis van dat korps de naam van Longbattah, zoowel als de laatste dag van het jaar 1874 opgeteekend als eene „catastrophe”. In verband met hetgeen hier reeds is gezegd, kan dan ook niet genoeg worden herhaald, dat zoo de eindelooze duur van den Atjehoorlog te wijten is aan de gevolgde stelsellooze politiek, de rampen die het Atjehleger maar al te dikwerf hebben getroffen, hunnen oorsprong vinden in geheel onvoldoende voorbereiding voor den oorlog, het gevolg al weder van even onvoldoende legeraanvulling.

Eindelijk is er nog een punt waarop ik hier de aandacht wensch te vestigen. De heer de Wijs wil terecht, dat alles zal worden aangewend om de indiensttreding bij het N. I. leger zooveel mogelijk te bevorderen. Hij wenscht daarom ook dat den Indischen soldaat bij zijn terugkeer hier te lande eene betere ontvangst worde bereid dan tot dusver het geval is. Hij heeft ons met levendige kleuren geschetst wat er moet omgaan in het gemoed van den Indischen krijger, wanneer hij bij zijn terugkeer in het vaderland zonder eenige sympathie wordt

ontvangen, wanneer hij duidelijk ontwaart, dat in Nederland niet wordt gewaardeerd, wat hij voor het gemeenschappelijk vaderland in het verre Oosten heeft verricht. Geen zweem van geestdrift, slechts afstootende koelheid. Maar dat is in de laatste jaren toch het eenigste niet wat den Indischen krijger bij zijn terugkeer tot bitterheid moet stemmen. Het is ook de wetenschap dat hem nu reeds sedert 1880, dus meer dan vier jaren, stelselmatig wordt onthouden „het Eereteeken voor belangrijke krijgsbedrijven.” Dat eereteeken heeft het leger in de laatste zoo rampvolle jaren van den Atjeh-oorlog even eerlijk en zuur verdiend als vroeger, en de kosten van dat weinig kostbaar eermetaal zullen gewis nog onbelangrijk genoeg zijn, dan dat die onthouding uit een oogpunt van welbegrepen zuinigheid zou zijn te verdedigen.

Ten slotte nog dit. Sedert eenigen tijd is men op Atjeh bezig de noodige voorbereidingen te treffen tot het innemen eener zoogenaamd geconcentreerde stelling, waarin onze troepen zich tot eene verdedigende houding zullen moeten bepalen. Die maatregel werd in September II. van Regeeringswege aangekondigd, als te moeten dienen om het leger de noodige rust te verschaffen. Ik geloof echter geene te gewaagde bewering uit te spreken, wanneer ik zeg, dat het N. I. leger, evenmin als elk ander leger, eene rust als die waartoe het in die verdedigende stelling zal worden veroordeeld, geenszins begeert of begeeren kan. Dat het innemen van zulk eene stelling, en het aannemen dus der verdedigende houding, de bezettingstroepen voortdurend blootstelt, om — evenals nog onlangs de betreurde Luitenant Du Monceau — roemloos te worden gedood, daaraan schijnt niet te zijn gedacht. En evenmin schijnt men te hebben overwogen dat een leger in zulken toestand geplaatst, noodwendig moet worden gedemoraliseerd.

Wanneer dan nog aan den soldaat wordt onthouden, wat hij te midden van gevaren en ontbering, dikwerf ten koste van zijn bloed of van eene voor altijd geknakte gezondheid, met eero heeft verdiend — n. l. het bedoelde eereteeken — dan wordt in het leger stelselmatig wrevel en ontevredenheid aangekweekt. Dat ook hierdoor een nadeeligen terugslag moet worden uit-

geoeffend op de aanvulling van het leger, diende men wat meer te bedenken.

In verband met het ver gevorderde uur wensch ik mij tot deze opmerkingen te bepalen.

De heer W. L. DE PETIT. Het schijnt misschien onbescheiden op dit late uur nog het woord te voeren, vooral in eene materie als deze, waarin het zeer moeielijk is voor een officier van het Nederlandsche leger om met eenige bevoegdheid op te treden. Toch acht ik mij tot spreken geroepen, omdat het thans een der weinige gelegenheden is, waarin wij aan onze Indische kameraden van onze belangstelling kunnen doen blijken. Is daarvoor eene plaats geschikt, dan is het voorzeker deze. Wij hebben het voorrecht gehad heden avond hier het woord te hooren voeren over den Indischen militairen toestand, door een soldaat en in soldatentaal. Dat hoort men niet altijd.

Het is nu volstrekt niet om mijn collega een compliment te maken, dat ik het woord vroeg, maar ik wensch hem toch voor zijne warme en energieke wijze, waarop hij de fouten in het Indische leger heeft blout gelegd, mijne welgemeende sympathie te betuigen.

Het zal hem daarbij zeker ook wel aangenaam zijn een paar woorden te hooren van een Nederlandsch kameraad. Wij hebben zoo even het voorrecht gehad een der meest respectabele voorgangers in het Nederlandsch leger een lans te zien breken voor de toewijding, die wij hier aan de Indische strijders trachten te bewijzen. Dat woord strekte niet tot décharge, maar alleen tot uitlegging van wat anders als een tekortkoming zou kunnen worden beschouwd.

Maar, — pour faire un civet il faut un lièvre. Wij zouden gaarne meer geschikte vrijwilligers leveren, wanneer wij die zelf maar hadden en, voor zoover wij nog vrijwilligers hebben, is het soms maar beter dat wij ze hier houden; men zou in Indië misschien met enkelen hunner maar slecht gediend wezen.

Er is hier niet te denken aan de schuld van den een of anderen chef, maar wel is het de schuld van de aanschrijvingen, die dikwerf de beste bedoelingen tegenwerken. Het is niet te

loochenen, en dit ontnemt niets aan de hooge waarde van het edel pleidooi van den generaal Pel, dat dikwerf de voordracht van vrijwilligers terug wordt gezonden, wegens „minder goed gedrag." Het *blijft* een gunst, die de man vraagt en er zijn aanschrijvingen, die ons nopen meermalen voordrachten terug te houden. Maar de man wordt er zeer dikwerf niet beter door, wanneer wij hem langer houden, — hij wordt baloorig — valt van straf in straf en dan is hij meestal voor het Indische leger ook verloren.

Evenwel menig officier en ik zelf, wanneer in den vrijwilliger nog *iets* zit, spoort tot dienstnemen voor Indië aan; ons woord is steeds: „Kerel, gaat naar Indië; men heeft je daar brood noodig en gij zijt daar meer waard dan menig Duitscher, Belg of ander, daar is nog een redelijke toekomst voor je." Kon men geheel vrij handelen, dan maak ik mij sterk, dat uit onze militie nog een vrij krachtig contingent van jonge bruikbare kerels naar Indië kon worden gezonden.

Er is nog een ander punt, waarover ik een enkel woord wensch te zeggen. De heer de Wijs zeide, dat er nog zooveel onbekendheid heerscht van Indische toestanden bij het Nederlandsch publiek.

Tot zekere hoogte acht ik mij niet geroepen daarvoor op te treden, het civiel publiek moet maar weten wat het er van denkt. Maar voor het militair publiek wensch ik *wel* een protest aan te teekenen; dat eischt de loyaliteit jegens mijne kameraden.

Geen Indisch officier, die in Indië voor Nederland zijn bloed heeft geofferd, is er, of zijn naam is in onze harten gegrift; wij volgen u op al uwe wegen en ik mag zeggen, dat ook met de meeste belangstelling de Indische gebeurtenissen worden gevolgd. Wij zijn daaraan volstrekt niet zoo vreemd als men uit de rede van den heer de Wijs zou kunnen opmaken.

Ik kan daarbij wijzen op het opmerkelijk feit dat, bij het examen voor officier van het *Nederlandsch leger*, geen Hollandsch sergeant wordt toegelaten, wanneer hij geen blijk geeft van *behoorlijke* kennis van de geographie van Indië tot in de details.

Ook de Indische geschiedenis van de laatste jaren wordt

met zeer veel vrucht beoefend. Het geheele verloop van den Atjeh-oorlog' was bijv. dit jaar een examenvraag, ook voor aspiranten voor het leger hier te lande.

De toestand is geheel anders dan vroeger. Wanneer wij, jaren geleden, onze Indische kameraden vaarwel zeiden, dan was het meestal een uitgemaakte zaak, dat wij ze later niet meer terug zouden zien, dan misschien als gepensioneerden. Maar die tijden zijn gelukkig voorbij. Wij dienen thans op zes weken afstand van elkaar. En van die verkorting van den afstand ziet men dagelijks de gevolgen. Men ziet het ook in deze vergadering, waar heden avond misschien meer Indische officieren zijn dan Nederlandsche. Wij leven naast en met elkaar. Die toestand is door den heer de Wijs over het hoofd gezien, in zoover hij onwillekeurig op ons zou willen toepassen, wat hij gezegd heeft van het gebrek aan belangstelling in Indische toestanden en in de lotgevallen en behoeften van het Indisch leger.

Ik geloof overigens dat er van alle middelen om den toestand beter te maken, slechts één afdoend heilaanbrengend middel is, en dat is: er moet geen tweeledig Nederlandsch officierscorps meer bestaan. Tot dien toestand *moeten* wij komen. Hoe inniger de band zij, hoe regelmatig er verschuiving zij tusschen de officieren onderling, hoe beter de behoeften en de eischen van het Indisch leger hier gekend zullen worden.

Met welke middelen men ook aanvange, het eerste moet wezen, dat er in de toekomst niet meer zijn officieren van het Nederlandsch en officieren van het Indisch leger, maar slechts officieren van het Koninkrijk der Nederlanden, zooals ook een rationeel begrip van de integriteit en onafscheidbaarheid van de belangen van Nederland en Indië medebrengt. Nederland moet zijn oorlogen in Indië met Nederlanders kunnen voeren. En in plaats dus van te zoeken naar détailzaken, moet men het oog gevestigd houden op deze ééne groote zaak. Ik ben innig overtuigd dat het meest afdoend middel is een fusie tusschen de officieren van de beide legers; overgang van minder kader en van militie door alle mogelijke middelen te bevorderen. Het leger hier moet het Werfdepot, de groote reserve voor

Indië zijn. Dan bestaat er een band, die met den dag sterker wordt. Onze krijgsschool wordt dan de bakermat voor de Indische aanvoerders. Reeds is er veel gedaan, maar men zal nooit genoeg gedaan hebben zoolang de fusie tusschen de beide officierscorpsen niet zal zijn tot stand gebracht. Dan zal ook in de burger-maatschappij de band nauwer worden en de belangstelling luider spreken en zal men niet meer het verwijt hooren, dat onze oorlogen in Indië, zooals op Atjeh, voor de helft gevoerd moeten worden met vreemdelingen; soms van zeer weinig betrouwbare militaire waarde en twijfelachtige moraliteit.

De heer DE WIJS: De punten, door de oversten Burgers en Verstege behandeld, eischen van mij niet veel repliek; het is voor mij eene voldoening, dat zij het in hoofdzaak met mij eens zijn. Het verschil met hen beiden ligt voornamelijk hierin, dat ik ben tegen de hooge handgelden, maar daarentegen de toekomst van den soldaat wil verbeteren, terwijl zij zijn voor het behoud der tegenwoordige handgelden. Ik ben het trouwens met hen eens, zoolang de tegenwoordige toestand niet veranderd is. Maar ik zoude zoo gaarne willen hebben — misschien blijft het eene illusie — dat de Hollanders, die voor Indië dienst nemen, dit deden, zoal niet uit vocatie, dan toch met ambitie voor den werkkring, die hun daar wacht, zoodat de dienst in Indië niet beschouwd werd als een uiterste redmiddel, nadat alle middelen op eene andere wijze zijn brood te verdienen, mislukt waren.

Wat de kleeding betreft, doet het mij genoegen dat de heer Verstege het daarin geheel met mij eens is.

De meening van dien spreker over het toekennen van het cereteeken voor belangrijke krijgsbedrijven, deel ik volkomen. Dat cereteeken werd in het begin ingesteld voor den oorlog van 1873 tot '75; later werd het uitgereikt aan allen die tot en met 1880 op Atjeh waren. Maar toen werd het civiel bestuur ingevoerd en op papier de vrede gedecreteerd. Van dat tijdstip af mocht er officieel van krijgsbedrijven geen sprake meer zijn. Maar nu de omstandigheden veranderd zijn en de onzuivere toestand niet langer gehandhaafd wordt en nu zelfs de jaren na 1880 voor onze brave soldaten veel minder eervol waren, doch

zwaarder inspanning vorderden dan vóór dien tijd, nu mogen wij verwachten dat het Indisch legerbestuur een voorstel zal doen het eereteeken uit te reiken aan allen, die tot heden op Atjeh waren.

Door generaal Pel is inzonderheid besproken de overgang van vrijwilligers van het Nederlandsche bij het Indische leger. Die opper-officier zeide dat ik het wel niet duidelijk had gezegd; maar dat toch uit mijne woorden de verdenking doorschemerde, dat de chefs van het Hollandsch leger tot de werving voor Indië niet medewerken.

Ik voel behoefte hier op te antwoorden, dat, al had ik die verdenking geuit, ik zeker in de laatste plaats gedacht zoude hebben aan den Generaal, den broeder van den man, die ons in Indië heeft aangevoerd en aan wien de Indische officieren niet dan met innige piëteit gedenken. Want hij was onze trots, en imponeerde ons door zijne waardigheid, zijne kalmte, zijn moed en vaderlandsliefde. En als men de eer had, zooals met mij het geval was, met dien Generaal meer bijzonder bekend te zijn, dan weet men ook dat aan zijn broeder in Holland, aan U generaal Pel, geen gemis aan sympathie voor het Indische leger te verwijten is. Ik geloof dan ook dat de verzekering overbodig is, de overtuiging te hebben, dat door dien generaal alles is gedaan om den overgang van vrijwilligers bij het Indische leger in de hand te werken.

Mijne conclusies waren gebaseerd op cijfers. In 1868 gingen 1047, in 1873 1622 vrijwilligers over; in 1878 niet meer dan 101. Ik zocht naar de redenen van die vermindering en kon geen andere oorzaak vinden dan den invloed, dien de militaire autoriteiten op dien overgang hebben. Hoe zou men ook kunnen verwachten, dat die autoriteiten ingenomen zijn hunne beste soldaten af te geven voor een leger waartoe zij niet behooren.

De fout schuilt dan ook dieper. De levende strijdkrachten van Nederland cischen dringend reorganisatie. Eerst wanneer die tot stand is gekomen, zal het mogelijk zijn uit het Nederlandsche volk een voldoende aantal soldaten te verkrijgen voor het Indische leger.

En wat nu de heer de Petit betreft, of ik heb mij niet juist

uitgedrukt, of hij heeft mij niet goed begrepen. Zijne woorden toch zijn eene bevestiging en geene weerlegging van hetgeen ik gezegd heb. Ik beweerde dat uit het Nederlandsche leger eene kracht moet en kan uitgaan waardoor in de Hollandsche burgermaatschappij betere denkbelden omtrent Indië zullen ingang vinden. Dat het Nederlandsche officierscorps een warm hart heeft voor Indië, is bekend. En wanneer dan de heer de Petit met zijne zeggingskracht daarvan weer hier de getuigenis aflegt, dan kan ik ook van de Indische officieren verklaren, dat zij steeds de innigste sympathie hebben voor hunne wapenbroeders in Nederland.

De Voorzitter. Het onderwerp, heden avond aan de orde, is zeker nog lang niet uitgeput. Er is nog stof te over tot spreken. Evenwel met het oog op het vergevorderd uur, stel ik thans voor de discussiën te eindigen. En wanneer daartegen geen bedenking bestaat, dan sluit ik de vergadering met een dankbetuiging aan allen, die aan het debat hebben deelgenomen.

De vergadering wordt hierop gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

Bijlage I.

Werving voor het leger in Oost-Indië.

Zij die zich als soldaat bij het leger in Oost-Indië wenschen te verbinden, kunnen zich daartoe, onder overlegging van de hierna te vermelden papieren, aanmelden bij de militaire autoriteiten in de onderstaande garnizoensplaatsen.

Amsterdam, Arnhem, Amersfoort, Assen, Bergen op Zoom, Breda, Brielle, Delft, Deventer, Doesburg, Dordrecht, Geertuidenberg, Gorinchem, Gouda, Grave, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Harderwijk, Helder, Hellevoetsluis, 's-Hertogenbosch, Hoorn, Kampen, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Middelburg, Naarden, Nijmegen, Roermond, Rotterdam, Schoonhoven, Terneruzen, Utrecht, Venlo, Vlissingen, Wierickerschans, Willemstad, Zutphen en Zwolle.

De volgende papieren moeten worden overgelegd:

1°. een extract-geboorteregister of ander authentiek stuk, waaruit de leeftijd van den sollicitant blijkt;

2°. een bewijs van goed gedrag, afgegeven door het hoofd der gemeente, waar hij laatstelijk gevestigd was;

3°. een bevolkingskaart, afgegeven door het hoofd der gemeente;

4°. indien de sollicitant vóór den 1sten Januari van het jaar, waarin hij zich ter dienstneming aanbiedt, het 19de levensjaar ingetreden is, en op het tijdstip van het aangaan der verbintenis het 40ste jaar niet volbracht heeft, een authentiek bewijs, dat hij zijne plichten ten opzichte van de nationale militie vervuld heeft, of tot geen dienst bij de militie gehouden is of geweest is;

5°. *alleen door minderjarigen:*

een bewijs, behoorlijk gelegaliseerd, afgegeven door den vader, de moeder voogdes, of den voogd, ten bewijze dat deze zijne

(hare) toestemming geeft dat de minderjarige zich verbindt om het Koninkrijk der Nederlanden als vrijwilliger bij de koloniale troepen te dienen, en zulks onder al de daarvoor gestelde voorwaarden en bepalingen.

In den regel, dat is zonder speciale machtiging van den Minister van Oorlog, worden alleen toegelaten tot de verbintenis *ongehuwden, niet jonger dan 18 en niet ouder dan 36 jaar*. Gehuwden worden niet toegelaten, indien door hen niet wordt overgelegd een gelegaliseerde verklaring van hunne echtgenoot, dat deze bewilligt in het aangaan der verbintenis. Voorts wordt een speciale machtiging van den Minister van Oorlog vereischt tot aanneming:

van ingelijfd en bij de militie, die zich onder de wapenen niet goed gedragen of gedroegen;

en van gewezen militairen, mariniers of schepelingen, aan wie bij het verlaten van den dienst geen certificaat van goed gedrag is uitgereikt (1).

Zij, die reeds als vrijwilliger bij de landmacht hier te lande of in Oost- of West-Indië hebben gediend, behoeven geen bewijsstuk over te leggen tot staving van hun ouderdom; zoolang zij de gelederen nog geen drie maanden geleden verlaten hebben, behoeven zij ook het hierboven sub 2 genoemde bewijs van goed gedrag, afgegeven door het hoofd der gemeente, niet te produceeren; verlieten zij den dienst na hun 22ste levensjaar, dan kan ook het sub 4 vermelde bewijs, betreffende de nationale militie achterwege blijven; een en ander echter alleen onder voorwaarde, dat zij alle bescheiden overleggen, die betrekking hebben op hun vroegeren dienstdienst.

Miliciens met groot verlof kunnen, ingevolge art. 9 der

(1) In geen geval worden toegelaten:

deserteurs en personen, die vroeger in Nederlandschen dienst zijn geweest en van den militairen stand vervallen zijn verklaard of wel met een briefje van ontslag, zonder paspoort, of met een bijzonder gemerkt paspoort uit den dienst bij de zee- of landmacht zijn weggezonden.

militiewet, tot eene verbintenis worden toegelaten (1); zij moeten hun verlofpas overleggen.

De diensten bij de militie volbracht, worden later in rekening gebracht bij de toekenning van pensioen (gagement).

De verbintenis wordt aangegaan voor den tijd van zes of van vier jaar. Aan eene verbintenis zijn de volgende buitengewone voordeelen verbonden :

a. een handgeld, gewoonlijk f 300 bedragende bij het aangaan eener zesjarige verbintenis, en f 200 bij het sluiten eener verbintenis voor vier jaar; (de hiergenoemde sommen zijn als maxima te beschouwen, die aan elken vrijwilliger kunnen maar niet behoeven te worden uitbetaald);

b. de pensioens- (gagements-) vooruitzichten, geregeld bij 's Konings besluit van 24 Augustus 1875, n°. 42 (*Indisch Staatsblad* 1876 n°. 44), te weten :

nà twaalfjarigen dienst in Indië, al dan niet afgebroken door een verblijf van hoogstens een jaar buiten de gelederen, op eigen aanvraag, mits het dienstverband geëindigd zij, een levenslang pensioen (gagement):

ad f 200 's jaars voor den soldaat,	} mits de ge- gradueerde minstens twee jaren in zijn graad diende.
" - 220 " " " korporaal,	
" - 260 " " " sergeant of fourier,	
" - 290 " " " sergeant-majoor,	
" - 320 " " " adjudant-onderofficier.	

Na minstens twintigjarigen dienst worden die pensioenen (gagementen) opgevoerd tot:

f 320 's jaars voor den soldaat.

- 380	"	"	"	korporaal,	} onder voor- waarde als boven.
- 420	"	"	"	sergeant of fourier,	
- 450	"	"	"	sergeant-majoor,	
- 480	"	"	"	adjudant-onderofficier,	

(1) Militieus in werkelijken dienst kunnen alleen op voordracht van den korpscommandant worden overgeplaatst, en moeten zich derhalve tot hun onmiddellijken chef wenden om te kunnen overgaan bij het leger in Oost-Indië.

Ingeschrevenen voor de militie en daarbij ingelijfsden worden, in verband met art. 9 der militiewet, slechts tot eene verbintenis voor zes jaren toegelaten.

Ook voor hen, die als *vrijwilliger* bij 's Rijks zee- of landmacht hebben gediend, zijn de vooruitzichten op pensioen (gagement) beter, daar hun vroegere dienstdtijd wordt in rekening gebracht bij de toekenning van het pensioen (gagement).

Ieder die een Nederlandsch vrijwilliger voor den dienst in Oost-Indië aanbrengt, geniet, behoudens het bepaalde bij § 2 en 3 van art. 13 (1) van het Voorschrift op de werving van vrijwilligers voor den Kolonialen militairen dienst, eene premie van tien gulden.

Afdrukken van deze afkondiging zijn kosteloos verkrijgbaar bij het Departement van Koloniën te 's-Gravenhage en bij alle burgemeesters.

's-Gravenhage, den 3den December 1883.

(1) De hier aangehaalde §§ luiden, voor zooveel de werving van Nederlanders betreft, als volgt:

§ 2. Het aanbrenggeld bedraagt, behoudens het hierachter bepaalde f 10 voor iederen vrijwilliger.

De uitbetaling daarvan geschiedt door de zorg van het Koloniaal Werfdepôt, zoo mogelijk ter plaatse waar de aanbrenger dit verlangt, doch niet eerder dan nadat de vrijwilliger to *Harderwijk* definitief aangenomen is.

§ 3. Het aanbrenggeld wordt niet toegekend voor:

a. vrijwilligers, die te *Harderwijk* zich aanbieden en inwoners zijn van die gemeente en onderhoorigheden;

b. te *Harderwijk* gepasporteerde militairen van de Koloniale troepen, tenzij sedert hun pasportceering meer dan één jaar verlopen is;

c. personen, die geheel afzonderlijk, of door vader, broeder of ander lid der familie geleid naar *Harderwijk* komen, met het bepaalde doel, zich aldaar in Kolonialen militairen dienst te begeben;

d. vrijwilligers, herkomstig uit de Rijksgestichten in *Ommerschans* en *Veenhuizen*;

e. gewezen gegradueerden, die zich op nieuw verbinden.

Bijlage II.

HET AANTAL NEDERLANDERS II. T. L. GEWORVEN BEDROEG :				HET NEDERLANDSCHE LEGER TELDE VRIJWILLIGERS :			
in	v/h. Ned. leger af- komstig.	Overi- gens.	Som.	in	Kader.	Solda- ten.	Som.
1868	1047	526	1573				
1869	815	490	1305	1869	5450	6329	11779
1870	402	254	656	1870	5437	6025	11462
1871	525	452	977	1871	5530	5946	11476
1872	480	405	885	1872	5386	5435	10821
1873	1622	1446	3068	1873	5232	4389	9621
1874	499	660	1159	1874	4702	4059	8761
1875	513	725	1238	1875	4578	3853	8431
1876	399	595	994	1876	4604	3495	8099
1877	400	584	984	1877	4623	3054	7677
1878	101	538	639	1878	4672	3094	7766
1879	225	745	970	1879	4794	3211	8005
1880	292	782	1074	1880	4987	3351	8338
1881	177	889	1066	1881	4994	3471	8464
1882	299	1090	1389	1882	5242	3583	8825
				1883	5533	3774	9307

Het kader is nagenoeg even sterk als in 1869, maar het aantal soldaten is tot de helft ingesmolten. Uit de gelederen van het Ned. leger worden in de jongst verloopen jaren veel minder vrijwilligers verkregen dan vroeger.

Bijlage IV.

WINST.

Jaren.	EUROPEANEN.						Inlan- ders.	Totaal Generaal.	<i>Aanmerkingen.</i>
	Nederlanders.				Vreem- delin- gen.	Totaal.			
	Suppletie	Werving in Indië.	Om andere redenen weder in de sterkte.	Totaal.					
							Werving in Indië en om andere redenen. weder in de sterkte.		
1868	1651	132	25	1808	505	2313	2021	4334	<i>a.</i> De werving voor 2 jaar open- gesteld.
1869	1347	131	32	1510	627	2137	2022	4159	
1870	792	146	38	976	514	1490	1043	2533	<i>b.</i> Verhooging van handgelden.
1871	1017	180	37	1234	85	1319	1429	2748	
1872	901	130	50	1084	17	1101	1341	2442	<i>c.</i> Verhooging der gngementen voor Inlanders.
1873 _a	2674	174	39	2887	653	3540	3026	6566	
1874	1336	154	119	1609	892	2501	3152	5653	<i>d.</i> Sluiting der werving voor Franschen en Walen.
1875 _b	1408	137	34	1579	2961	4540	5206	9746	
1876 _c	986	128	37	1151	2801	3952	6021	9973	Id. voor Inlan- ders.
1877	888	122	46	1056	2326	3382	3319	6701	
1878 _d	729	143	63	935	1391	2326	582	2858	
1879	763	160	60	973	977	1950	340	2290	
1880	805	98	55	958	556	1514	409	1923	
1881	959	131	52	1142	556	1698	2571	4269	
1882	1255	141	59	1455	563	2018	1849	3867	
1883	1029	135	35	1199	443	1642	3136	4778	

Bijlage V. VERLIEZEN.

Jaren.	EUROPEANEN.					INLANDERS.					Total general.	Aanmerkingen.
	Overleden en gesneuveld.	Gepaspoorterd.	Gegageerd.	Om andere redenen afgevoerd.	Totaal.	Overleden en gesneuveld.	Gepaspoorterd.	Gegageerd.	Om andere redenen afgevoerd.	Totaal.		
1868 ^a	826	432	321	119	1698	454	331	337	515	1637	3335	a. Cholera. — b. Cholera Atjeh.
1869	556	304	302	132	1294	488	292	279	545	1604	2898	
1870	362	468	254	158	1242	321	329	294	476	1420	2662	
1871	343	622	296	241	1502	396	299	374	518	1587	3089	
1872	323	644	316	249	1532	273	307	476	569	1625	3157	
1873	871	577	340	203	1991	400	254	434	647	1735	3726	
1874 ^b	1503	755	321	193	2772	742	359	362	765	2228	5000	
1875	1438	1015	294	306	3053	986	390	387	690	2453	5506	
1876	1473	738	354	320	2885	1180	413	439	1039	3071	5956	
1877	1160	284	712	343	2499	1197	424	493	1063	3177	5676	
1878	842	281	985	348	2456	998	553	618	457	2626	5082	
1879	741	337	1001	349	2428	909	676	585	303	2473	4901	
1880	466	368	786	282	1902	660	734	573	343	2310	4212	
1881	614	733	906	319	2572	605	913	525	376	2419	4991	
1882	537	740	859	411	2547	466	1276	497	425	2664	5211	
1883	590	793	547	223	2153	625	780	497	531	2433	4586	

